

Üstün/ Özel Yetenekli Çocukların Sosyal ve Duygusal Sorunlarına İlişkin Önleme ve İyileştirme Çalışmalarına Genel Bir Bakış

An Overview of Prevention and Remediation Efforts Regarding Social and Emotional Problems of Gifted/Talented Children

ÖZET

Üstün/özel yetenekli çocuklar; bilişsel, sosyal ve duygusal özellikleri bakımından akranlarından belirgin biçimde ayrışırlar. Literatür, uzun yıllar akademik performansa odaklanıldığını; buna karşılık sosyal-duygusal alanların görece ihmal edildiğini göstermektedir. Bu derleme, üstün yetenekli çocukların sosyal ve duygusal sorunlarına yönelik önleme ve iyileştirme müdahalelerini sistematik biçimde görünür kılmayı ve alanda çalışan uzmanlar ile öğrenciler için pratik bir başvuru çerçevesi sunmayı amaçlamaktadır. Google Akademik, DergiPark, EBSCO ve YÖK Tez veri tabanlarında 2005–2025 arasında yürütülen çalışmalar taranmış; uygunluk ölçütlerini karşılayan 7 makale ve 10 tez olmak üzere toplam 17 çalışma ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bulgular, müdahalelerin iki ana yönelim altında toplandığını ortaya koymaktadır. Birinci yönelim, beceri kazandırma ve gelişimi destekleme odaklı uygulamaları kapsamaktadır (duygusal zekâ, öz-yeterlik, sosyal-duygusal öğrenme, müzik ve drama temelli programlar gibi). İkinci yönelim ise sorunların azaltılması ve baş etme becerilerinin geliştirilmesine odaklanmaktadır (sosyal anksiyete, sınav ve stres yönetimi, sınıf içi problem davranışları, mükemmeliyetçilik vb.). Oturum sayıları çoğunlukla 6–12 arasında değişmekte; yaratıcı drama, bibliyoterapi, bilişsel-davranışçı teknikler, aile eğitimleri ve fiziksel etkinlik temelli yaklaşımlar öne çıkmaktadır. Genel olarak, müdahaleler sosyal-duygusal göstergelerde anlamlı iyileşmeler üretmekte; ancak boylamsal kanıtların ve çoklu ortamlarda uygulamaların artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışma, okul ve aile temelli önleyici yaklaşımların güçlendirilmesini ve kanıt temelli programların yaygınlaştırılmasını önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Özel yetenek, üstün yetenek, sosyal, duygusal, önleme ve iyileştirme.

ABSTRACT

Gifted and specially talented children differ markedly from their peers in cognitive, social, and emotional domains. The literature indicates a longstanding emphasis on academic performance, while social-emotional needs have been comparatively neglected. This review aims to highlight prevention and remediation interventions addressing the social and emotional problems of gifted children, and to provide a practical reference framework for practitioners and students. Studies published between 2005 and 2025 were searched in Google Scholar, DergiPark, EBSCO, and the Turkish National Thesis Center databases; a total of 17 works, including 7 articles and 10 theses, were examined in detail. Findings indicate that interventions converge around two main orientations. The first orientation encompasses practices aimed at skill acquisition and developmental support (such as emotional intelligence, self-efficacy, social-emotional learning, and music- or drama-based programs). The second orientation focuses on reducing problems and enhancing coping skills (including social anxiety, test and stress management, classroom behavioral issues, and perfectionism). Intervention programs typically consist of 6–12 sessions and employ creative drama, bibliotherapy, cognitive-behavioral techniques, parent training, and physically active approaches. Overall, these interventions produce significant improvements in social-emotional outcomes; however, further longitudinal evidence and multi-setting applications are needed. The review underscores the importance of strengthening school- and family-based preventive approaches and expanding the dissemination of evidence-based programs.

Keywords: Special ability, giftedness, social, emotional, prevention and recovery.

GİRİŞ

Yıllarca zekâ, zekâ testleri (Bozkurt, 2007; Gür, 2017; Karadağ, 2022) ve zekâ katsayısı (IQ) (Bildiren, 2018) gibi ifadelerle tanımlanmaya çalışılmış olan üstün yeteneklilik, Renzulli (1986)'ye göre insanda var olan üstün yetenek, motivasyon ve yaratıcılığın birleşmesinden oluşmaktadır. Bu üç temel bileşeni geliştirme yetisine sahip ve bu bileşenleri insan performansının değerli alanlarından birinde kullanabilen bireyler, üstün yetenekli kişiler olarak nitelendirilmektedir. Genellikle yapılan değerlendirme sonucunda zekâ bölümünden 130 ve üzeri puan alanlar (Ersoy ve Avcı, 2001; Gür, 2017; Karadağ, 2022; Levent, 2020; Webb ve diğ., 2016) üstün zekâlı olarak görülmektedir.

Hakan Bayrı¹

Hatice Zekâvet Kabasakal²

How to Cite This Article

Bayrı, H. & Kabasakal, H. Z. (2025). "Üstün/ Özel Yetenekli Çocukların Sosyal ve Duygusal Sorunlarına İlişkin Önleme ve İyileştirme Çalışmalarına Genel Bir Bakış" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:10; pp:1810-1827. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17441048>

Arrival: 14 September 2025

Published: 25 October 2025

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr., Psikolojik Danışman, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, İzmir, Türkiye. ORCID: 0000-0002-4192-7377

² Prof. Dr., Öğretim Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, İzmir, Türkiye. ORCID: 0000-0002-3450-1060

Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi 'ne göre üstün yetenekli birey “Yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen; yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey” (MEB, 2022) olarak tanımlanmaktadır. Üstün yetenekli çocuklar; üst düzeyde olan dil ve zekâ gelişimleri, olağanüstü hafızaları, derinlemesine ve ayrıntılı düşünme becerileri (Bildiren, 2018), keskin gözlem yetenekleri, hızlı öğrenme kapasiteleri, bilgiyi alma, bütünleştirme ve geliştirme yetenekleri (Levent, 2020), merakları, tutkulu hayal güçleri ve yaratıcılıkları, mizah anlayışları ve karmaşık düşünme becerileri (Webb vd., 2016) sayesinde normal akranlarına göre biraz daha avantajlı durumda oldukları söylenebilir. Ancak bununla birlikte eş zamanlı olmayan gelişimleri (Levent, 2020), mükemmeliyetçilikleri ve yüksek farkındalık düzeyleri (Bildiren, 2018; Gür, 2017, Levent, 2020), benlik ve başkalarının algılarına karşı aşırı duyarlılıkları (Gür, 2017) gibi özellikleri nedeniyle de özellikle sosyal ve psikolojik alanda hayal kırıklığı, stres, psikolojik kırılganlık ve kaygı gibi birçok alanda sorun yaşama risklerine sahip oldukları söylenebilir (Bayrı ve Özdemir, 2022; Erdem ve Baloglu, 2018; Yıldırım ve Çelikkol, 2024).

Üstün yetenekli çocuklar; bilişsel, sosyal, duygusal özellikleri ve gereksinimleri bakımından akranlarından belirgin bir şekilde farklılık gösterirler. Bu nedenle üstün yetenekli çocuklar, kendi potansiyellerini geliştiren farklı zenginleştirilmiş eğitim programlarına ihtiyaç duyarlar (Bildiren, 2018; Levent, 2020). Aynı zamanda bu farklılaşan özelliklerinden dolayı özel eğitime gereksinimi olan gruplar arasında yer alırlar (Altun ve Yazıcı, 2020). Ayrıca yapılan araştırmalarda (Bildiren, 2018; Levent, 2020; Webb vd., 2016) üstün yetenekli öğrencilerin birçok alanda farklı gelişim göstermeleri nedeniyle ortaya çıkabilecek sorunlar ile baş edebilmeleri için rehberlik ve psikolojik danışmanlığa ihtiyaçları bulunduğu belirtilmektedir. Her ne kadar modern eğitim sistemleri bireyin bütünsel gelişimini hedeflese de, uzun yıllar boyunca üstün yetenekli çocuklara yönelik uygulamalarda akademik gelişim ön planda tutulmuş, buna karşılık sosyal ve duygusal boyutlar ihmal edilmiştir. (Altun ve Yazıcı, 2020). Bu ihmalde üstün yetenekli çocuklar hakkında zihinsel olarak üstün oldukları gibi psikolojik anlamda da sıkıntı yaşamadıklarına (Hansen, 2009) dair yanlış inanışlar önemli bir yer tutmaktadır. Hâlbuki üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin sanıldığından daha fazla sosyal ve duygusal problem yaşamakta oldukları (Akarsu ve Mutlu, 2017; Bayrı ve Özdemir, 2022; Delisle ve Lewis, 2003; Erdem, 2019; Özbay ve Palancı, 2011; Saranlı ve Metin, 2012) birçok araştırmada dile getirilmiştir. Sosyal ve duygusal ihtiyaçlar, bireyin yaşadığı ortama sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmesi için gerekli olan tüm durumları kapsamaktadır. Bunlar, bireyin kendisini ve başkalarını anlamasını, kabul etmesini, kişiler arası ilişkilerde iyi olmasını, kendini uygun bir şekilde ifade edebilmesini, yaratıcı düşünme kabiliyetini içeren (Betts ve Neihart, 1985; Özbay ve Palancı, 2011; Saranlı ve Metin, 2012) geniş bir yelpaze içinde yer alır. Tüm çocuklar zaman zaman sosyal ve duygusal sorunlar yaşayabilmektedir. Üstün yetenekli çocukların da herkes gibi bir insan olduğunu düşündüğümüzde, aynı şekilde her çocuk gibi bu sorunlar çerçevesinde özel destek sistemlerine ihtiyaç duyabilecekleri göz ardı edilmemelidir.

Kuramsal bir bakış açısıyla, bu sorunların daha iyi anlaşılması için çeşitli çerçeveler kullanılabilir. Örneğin **Sosyal-Duygusal Öğrenme Kuramı**, üstün yetenekli çocukların karşılaştığı zorlukları açıklamada yararlı bir perspektif sunmaktadır. Bu kuramın temel boyutları olan öz-farkındalık, öz-yönetim, sosyal farkındalık, ilişki kurma becerileri ve sorumlu karar verme (CASEL, 2020), üstün yetenekli çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin kritik alanlarını oluşturmaktadır. Benzer şekilde, Duygusal Zekâ Kuramı da (Mayer & Salovey, 1997) üstün yetenekli çocukların güçlü fakat yoğun duygusal yaşantılarını anlamada bir çerçeve sunar. Duygularını tanıma ve yönetmede zorlanan bu çocuklar, sosyal ilişkilerde kırılganlık, kaygı ve stres gibi sorunlarla daha sık karşılaşabilmektedir. Öte yandan, Pozitif Psikoloji yaklaşımı (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000) üstün yetenekli çocukların sadece sorunlarıyla değil, aynı zamanda güçlü yönleriyle de desteklenmeleri gerektiğini vurgular. Bu bağlamda, yaratıcılık, liderlik, merak ve yoğun öğrenme isteği gibi pozitif özelliklerinin gelişimsel kaynak olarak görülmesi, onların sosyal ve duygusal açıdan daha sağlıklı bireyler olmalarına katkı sağlayabilir.

Ancak üstün yetenekli çocuklar ve ergenler ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında genellikle onların fiziksel, bilişsel ve akademik gelişimleri üzerinde yoğunluk kazandığı (Elcik ve Bayındır, 2015); sosyal ve duygusal boyutlarının ise ihmal edildiği görülmektedir (Altun ve Yazıcı, 2020; Bayrı ve Özdemir, 2022; Yıldırım ve Çelikkol, 2024). Hâlbuki üstün yetenekli çocuklar ile ilgili yapılan araştırmaların tartışma ve bulgular kısımları incelendiğinde, birçoğunda onların eş zamanlı olmayan gelişimleri, mükemmeliyetçilikleri, aile ve çevrenin yüksek beklentileri, kendilerinde oluşturdukları yüksek standart algıları, kıyaslama ve akran iletişimindeki çeşitli sorunlar gibi nedenlerle birçok alanda sosyal ve duygusal sorun yaşadıkları görülmektedir (Akarsu, 2004; Akarsu ve Mutlu, 2017; Bayrı ve Özdemir, 2022; Elcik ve Bayındır, 2015; Erdem, 2019; Fiedler, 1993; Saranlı ve Metin, 2012; Taytaş, 2022; Yıldırım ve Çelikkol, 2024). Yapılan çalışmalar incelendiğinde, üstün yetenekli çocukların karmaşık ve aşırı düzeydeki farkındalıkları nedeniyle topluma uymada zorluk yaşadıkları ve incinebilir bir yapıya sahip oldukları (Saranlı ve Metin, 2012), normal düzeydeki akranlarına göre daha başarılı olmaları nedeniyle kıskançlık ve dışlanmaya maruz kalarak arkadaşlık ve yakın ilişkilerde sorun yaşadıkları (Helt, 2008), aşırı duyarlılıkları, mükemmeliyetçilikleri ve gerçekçi olmayan beklentileri nedeniyle kaygı, stres ve depresyona maruz

kalabildikleri (Akarsu ve Mutlu, 2017; Delisle ve Lewis, 2003; Taytaş, 2022) ve yine benzer sebeplerle psikolojik incinirlik, sosyal izolasyon, düşük benlik algısı (Elcik ve Bayındır, 2015), düşük sosyal öz-yeterlik (Bayrı, 2023), varoluşsal sorunlar, öfke problemleri (Erdem, 2019), ruminasyon ve uyum sorunları (Taytaş, 2022) yaşadıkları görülmektedir.

Tüm bu çalışmalar ve bulgular çerçevesinde değerlendirildiğinde, üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin de diğer akranları gibi hatta özel durumları nedeniyle bazı alanlarda daha yoğun olmak üzere sosyal ve duygusal sorunlarla karşı karşıya kaldıkları aşikârdır. Bu sorunlarla mücadele etmek zorunda oldukları halde üstün yetenekli çocuklarla ilgili yapılan birçok araştırmanın onların bilişsel ve akademik gelişim süreçleri ile ilgili yapılması, sosyal ve duygusal sorun alanlarının ihmal edilmiş olması bu araştırmanın yapılmasının temelini oluşturmaktadır. Ayrıca bu çalışma ile amaçlanan husus sadece üstün yetenekli çocukların psiko-sosyal sorunlarını ortaya koymak değil aynı zamanda var olduğu değerlendirilen bu sorunlara yönelik önleme ve iyileştirme çalışmalarına da bakarak alanda hizmet veren uzmanlar ile onlara destek vermek durumunda olan ailelere sorunların çözümünde bir farkındalık oluşturmaya çalışmaktır. Sonuç olarak bu araştırmanın nihai amacı, üstün yetenekli çocukların sosyal ve duygusal sorunlarına yönelik olarak yapılmış olan önleme ve iyileştirme çalışmaları incelenerek bu alanda hizmet veren psikolojik danışman, psikolog, sosyolog, özel eğitim uzmanları, rehber öğretmen ve psikolojik danışmanlar ile bu alanda eğitim veren akademisyen ve eğitim alan öğrencilere bir ışık tutmaktır. Bu amaç doğrultusunda seçilmiş olan ve yöntem başlığında belirlenmesi ayrıntısıyla izah edilmiş olan araştırmaların incelenmesi sürecinde hedeflenen alt amaçlar aşağıda belirtilmiştir:

1. Yapılmış olan çalışmaların yılları ve araştırma türleri bakımından irdelenmesi,
2. Yapılmış olan çalışmaların kullandıkları uygulama teknikleri ve ölçme araçları açısından analiz edilmesi,
3. Yapılmış olan çalışmaların hedef aldığı problem alanı kapsamında analiz edilmesi,
4. Yapılmış olan çalışmalarda elde edilen bulguların ortaya konulması ve tartışılması.

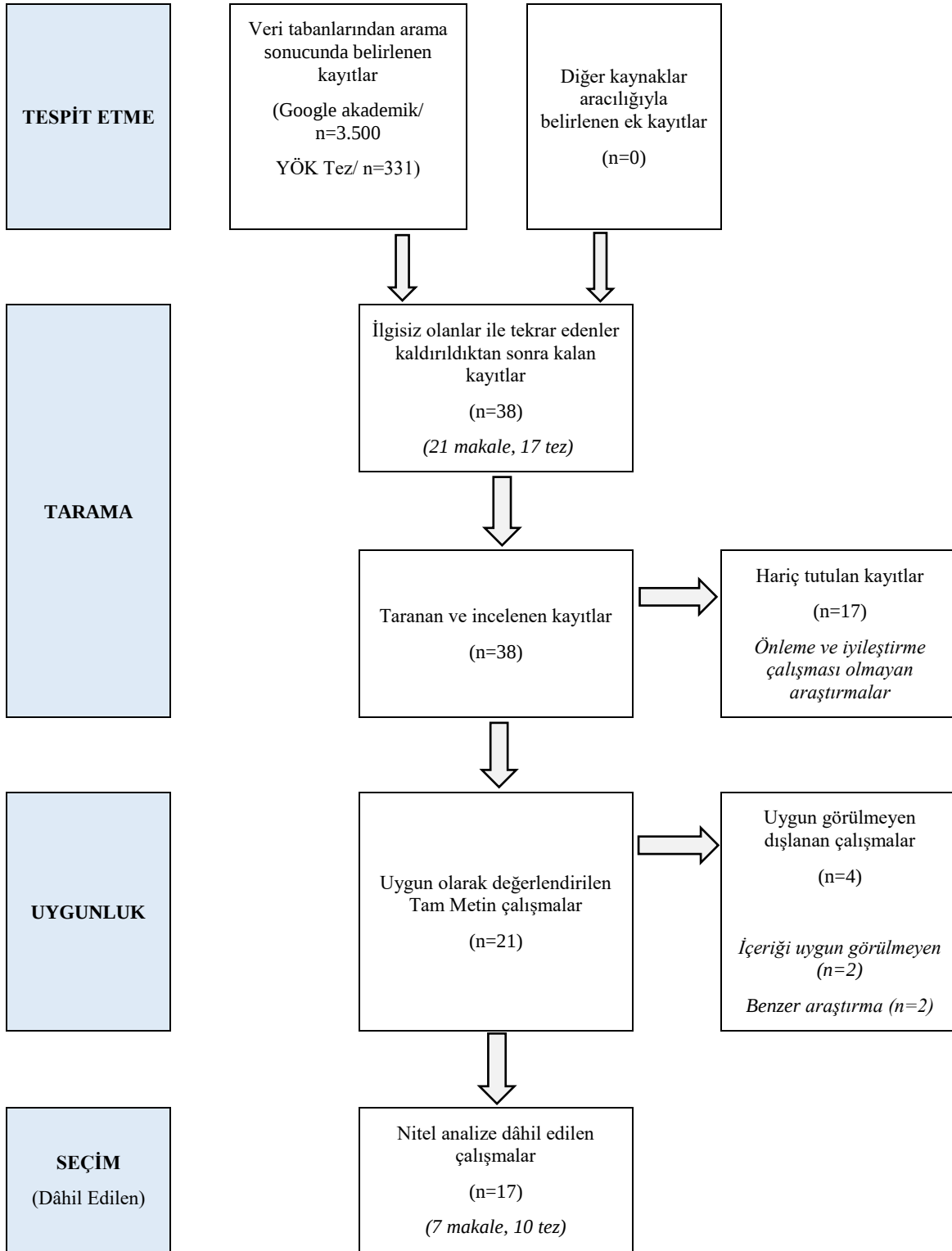
YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemleri kapsamında yer alan bir derleme çalışmasıdır. Derleme makaleler, belirli bir konuya ilişkin bilimsel çalışmaların sınıflandırılması ve değerlendirilmesinin yanı sıra, araştırmacıların kendi uzmanlık alanlarındaki gelişmeleri takip etmeleri açısından da önemli bir kaynak niteliği taşır. (Herdman, 2006).

Araştırma kapsamında incelenen çalışmalar; Google Akademik, Dergipark, EBSCO ve Ulusal Tez Merkezi (YÖK Tez) kanallarından tarama yapılarak elde edilen Türkçe makaleler ve lisansüstü tezler arasından, giriş kısmında belirtilen konular dikkate alınarak seçilmiştir.

Bu araştırmada seçilen çalışmalar, alan yazında yapılan literatür taraması sürecini ayrıntılı bir şekilde gösterecek biçimde sistematik olarak aşağıda belirtilmiş ve süreç Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA) yöntemi şeklinde tablo olarak aşağıda gösterilmiştir. 2009 yılında yapılan araştırma neticesinde 300 sistematik inceleme çalışması incelenmiş ve araştırma sonucunda bazı yazarların olası yayın yanlılığının bulunduğu değerlendirilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda sistematik incelemelerin raporlanma kalitesinin yeterli düzeyde olmaması ve literatür genelinde metodolojik bir referans olabilmesi amacıyla PRISMA tablosu oluşturulmuştur (Moher ve diğ., 2009).

Yapılan alan yazın tarama işlemi, “üstün yetenekli”, “özel yetenekli”, “üstün yetenekli sosyal ve duygusal” ve “özel yetenekli sosyal ve duygusal” kriterleri girilerek yapılmıştır. Literatür taraması 08 Ocak 2025 tarihi 10.07 ile 20.35 saatleri arasında gerçekleştirilmiş ve yapılan tarama neticesinde araştırmaya konu olacak olan çalışmalar, aşağıda **Şekil 1**’deki PRISMA tablosunda belirtildiği şekilde sistematik olarak belirlenmiştir.

Şekil 1: Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler İçin Tercih Edilen Raporlama Ögeleri (PRISMA Akış Şeması)

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Yapılan tarama neticesinde, Google Akademik taramasında (2005-2025 yılları arası) üstün yetenekli:448; özel yetenekli: 2.030; üstün yetenekli sosyal ve duygusal: 205; özel yetenekli sosyal ve duygusal: 817 adet makale verisi olduğu görülmüştür. Ancak taramalar, yalnızca başlıklara değil metin içeriklerindeki kelimelere göre yapıldığından, bu kelimeler metin içinde farklı bağlamlarda geçtiğinde de sonuçlara dâhil edilmiştir. Bu nedenle, doğrudan konuyla ilişkili olmasa bile ‘özel’, ‘üstün’, ‘sosyal’ ve ‘duygusal’ gibi ifadelerin geçtiği makaleler de toplam sayıya yansımıştır. Ulusal Tez Merkezi YÖK Tez taramasında ise üstün yetenekli: 331; özel yetenekli: 301 adet tez verisi tespit edilmiştir. Aynı şekilde taramalar Dergipark ve EBSCO’da da yapılmıştır. Ayrıca tespit edilen makalelerin bir kısmının, lisansüstü tezlerden üretilmiş olan araştırmalar olduğu görülmüştür. Bu kapsamda incelendiğinde üstün yetenekli öğrencilerin sosyal ve duygusal sorunları konusu ile ilgili Türkçe yapılmış olan 21 makale ve 17

adet lisansüstü tez olmak üzere toplam 38 adet çalışma bulunmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan incelemeler ve uzman görüşleri çerçevesinde üstün yetenekli öğrencilerin sosyal ve duygusal sorunlarına yönelik önleme ve iyileştirme çalışmaları olan araştırmalar ayrıştırıldığında 7 makale ve 10 adet tez çalışması olmak üzere toplam 17 çalışma bu araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu çalışmada dahil edilen 17 araştırma içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Kodlama süreci iki bağımsız araştırmacı tarafından yürütülmüş, öncelikle çalışmaların amaç, yöntem, örneklem ve bulgularına ilişkin veriler ayrı ayrı kodlanmıştır. Kodlama sonuçları karşılaştırılarak ortak temalar belirlenmiş, görüş ayrılıkları ise tartışılarak uzlaşıya varılmıştır. Kodlama sürecinde temaların güvenilirliğini artırmak amacıyla Cohen's Kappa katsayısı hesaplanmış ve .82 değeri elde edilmiştir. Bu oran, kodlayıcılar arası uyumun yüksek olduğunu göstermektedir (Landis & Koch, 1977). Ayrıca elde edilen temalar, alan uzmanlarının görüşleri alınarak doğrulanmış ve içerik analizi süreci bu şekilde güvence altına alınmıştır. Bu araştırma kapsamında seçilen 17 adet çalışma; eşleştirilen kod numaraları, araştırma konusu, yazar ismi, yılı ve kullanılan araştırma yöntemi başlıkları altında Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Üstün Yetenekli Çocukların Sosyal ve Duygusal Sorunlarına İlişkin Önleme ve İyileştirme Çalışmaları

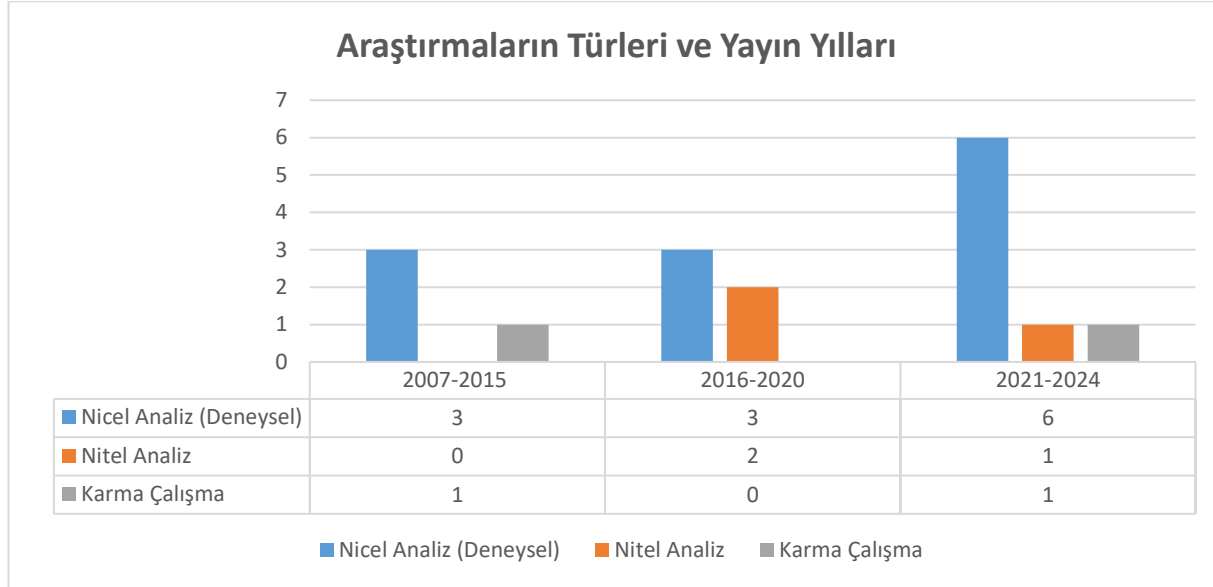
Kod	Araştırma İsmi / Türü	Yılı / Yazar	Araştırma Yöntemi / Örneklem
A1	Üstün Zekâlı Çocuklarda Duygusal Zekâyı Geliştirmeye Dönük Program Geliştirme Çalışması / Doktora Tezi	2007/ Köksal	Nicel Analiz-Deneysel Çalışma/ 22 üstün yetenekli çocuk (İlkokul 1.sınıf)
A2	Üstün Yetenekli Öğrencilere Sunulan Olumlu Davranışsal Destek Temelli Problem Davranışları Önleyici Sınıf Yönetimi Uygulamaları: Eylem Araştırması / Doktora Tezi	2016/ Çitil	Nitel Analiz (Eylem Araştırması)/ 4 üstün yetenekli çocuk (İlkokul 1.sınıf), 4 öğretmen
A3	Üstün Yetenekli Çocukların Sosyal Duygusal Gelişimlerine Yönelik Geliştirilen Psiko-eğitim Programının Etkisi / Doktora Tezi	2020/ Koçak	Nicel Analiz-Deneysel Çalışma/ 32 üstün yetenekli öğrenci (İlkokul 3. ve 4.sınıf)
A4	Duygu Odaklı Terapi Yönelimli Psiko-Eğitim Programının Özel (Üstün) Yetenekli Öğrencilerin Öz-Yeterlikleri Üzerindeki Etkisi / Doktora Tezi	2023/ Bayrı	Nicel Analiz-Deneysel Çalışma/ 22 üstün yetenekli öğrenci (Lise öğrencisi)
A5	Yaratıcı Drama Temelli Stresle Baş Etme Programının Özel Yetenekli Öğrencilerin Stresle Baş Etme Becerilerine Etkisi / Doktora Tezi	2024/ Demir	Nicel Analiz-Deneysel Çalışma/ 40 üstün yetenekli öğrenci (9-11 yaş)
A6	Fiziksel Aktivite Destekli Psiko-eğitim Programının Özel Yetenekli Öğrencilerin Öz Yeterlik, Motivasyon, Sosyal Duygusal İyi Oluş ve Fiziksel Aktivite Düzeylerine Etkisi / Doktora Tezi	2023/ Karaburçak	Nicel Analiz-Deneysel Çalışma/ 48 üstün yetenekli öğrenci (İlköğretim 6.sınıf)
B1	Üstün Yetenekli Öğrencilerin Sınıf İçi Davranış Sorunlarının Belirlenmesi ve Çözüm Önerileri / Yüksek Lisans Tezi	2014/ İnci	Karma Yöntem (Nicel ve Nitel Analiz)/ 127 üstün yetenekli öğrenci ve öğretmenleri
B2	Bibliyoterapi Tekniğinin Üstün Yetenekli Çocukların Mükemmeliyetçilik Düzeylerine Etkisi	2015/ İlter	Nicel Analiz-Deneysel Çalışma/ 14 üstün yetenekli öğrenci (İlkokul 3. ve 4.sınıf)
B3	Bibliyoterapi Temelli Önleyici Grup Rehberlik Programının Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Duygusal Öğrenme Becerilerine Etkisi	2021/ Yiğit Tekel	Nicel Analiz-Deneysel Çalışma/ 24 üstün yetenekli öğrenci (İlköğretim 6. ve 7.sınıf)
B4	Özel Yetenekli Öğrencilerde Bilişsel Davranışçı Grup Terapisinin Sosyal Anksiyete Üzerine Etkisi	2022/ Yılmaz	Nicel Analiz-Deneysel Çalışma/ 20 üstün yetenekli öğrenci (10-14 yaş)
C1	Özel Yetenekli Öğrencilerin Davranışsal Problemlerine Yönelik Müdahale Yöntemleri	2023/ Sağlam	Nitel analiz (Derleme Çalışması)
C2	SENG Üstün Yetenekliler Aile Eğitimi Modelinin Üstün Yetenekli Çocuklar ve Ailelerine Etkileri	2014/ Saranlı ve Metin	Nicel Analiz-Deneysel Çal./ 40 üstün yetenekli öğrenci ve ebeveyni (İlköğretim 3. 4. ve 5.sınıf)
C3	Yaratıcı Dramanın Üstün Yetenekli Öğrencilere Sosyal Becerileri Kazandırmada Etkililiği	2017/ Çiçek ve diğ.	Nicel Analiz-Deneysel Çalışma/ 24 üstün yetenekli öğrenci (İlköğretim 5. ve 6.sınıf)
C4	DEHB'li Özel Yetenekli Çocukların Yaşadığı Sosyal-Duygusal Sorunlar ve Çözüm Yolları Hakkında Öğretmen Görüşleri	2019/ Şimşek ve Karataş	Nitel Analiz-Olgubilim (Fenomenoloji)/ 30 öğretmen
C5	Yaratıcı Drama Temelli Sınav Kaygısı İle Başetme Çalışmasının Özel/Üstün Yetenekli Öğrencilerin Sınav Kaygısına Etkisi	2019/ Karataş ve Tagay	Nicel Analiz-Deneysel Çalışma/ 28 üstün yetenekli öğrenci (Lise düzeyi)
C6	Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Becerilerinin Gelişiminde Müzik Eğitiminin Etkisi	2021/ Bolat ve Malkoç	Nicel Analiz-Deneysel Çalışma/ 18 üstün yetenekli öğrenci (İlkokul 2.sınıf)
C7	Orff-Schulwerk Yaklaşımı Uygulamalarının Üstün Yetenekli Öğrencilerin Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Düzeylerine Etkisi	2023/ Pektaş ve Pirim	Karma Yöntem (Nicel ve Nitel Analiz)/ 50 üstün yetenekli öğrenci (İlkokul düzeyi)

Tablo 1'de sunulan araştırmalar, türlerine göre A, B ve C olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. A1, A2....A6 olarak isimlendirilen çalışmalar bu çalışma çerçevesinde incelenmiş olan doktora tezlerini; B1, B2, B3 ve B4 yüksek lisans tezlerini ve C1, C2.....C7 ise makaleleri temsil etmektedir. Bu araştırma çerçevesinde 6 doktora, 4 yüksek lisans olmak üzere 10 lisansüstü tez ve 7 makale olmak üzere toplam 17 çalışma incelenmiştir. Analizleri yapılan çalışmalar bundan sonra burada verilmiş olan A1, A2....C7 kodları esas alınarak isimlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular aşağıda detaylı olarak aktarılmıştır. Öncelikle çalışmalar, türleri ve yıllara göre dağılımları incelenmiş, sonra çalışmalarda kullanılan uygulama teknikleri ve ölçme araçları bakımından analiz edilmiş, daha sonra çalışmaların hedef aldığı problem alanları incelenmiştir. Son olarak incelenen 17 bilimsel çalışmadan elde edilen bulgular özet olarak verilmiştir.

Bu çalışmada incelenen çalışmaların türleri ve yıllara göre dağılımı Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2: Araştırmaların Türleri ve Yıllara Göre Dağılımı.

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir

Bu araştırmada ele alınan çalışmalar; türleri bakımından incelendiğinde, A1, A3, A4, A5, A6, B2, B3, B4, C2, C3, C5 ve C6 olmak üzere 12 çalışmanın nicel araştırma desenlerinden deneysel çalışma olduğu, 3 çalışmanın nitel analiz (A2, eylem araştırması; C1, derleme ve C4, olgubilim) ve 2 çalışmanın da (B1 ve C7) hem nitel hem de nicel analizin uygulandığı karma yöntem araştırma olduğu görülmektedir. Çalışmaların % 70,6’sının deneysel çalışma olduğu, geriye kalanların da güçlü analizler içeren karma ve nitel analiz çalışması olduğu düşünüldüğünde seçilmiş olunan çalışmaların yöntem bakımından sağlam araştırmalar olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte seçilmiş olunan araştırmalardan 13 çalışmanın yani % 76,4’ünün son 8 yıl içinde (2016-2024 yılları arasında) yapılmış olması da çalışmaların güncel olması bakımından önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca seçilmiş araştırmaların tümü son 17 yıl içinde yapılmış olan çalışmalardır.

Araştırmanın ikinci alt amacı çerçevesinde çalışmalar, araştırma süreçlerinde kullandıkları uygulama teknikleri ve ölçme araçları açısından analiz edilmiş ve analiz sonucu Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Araştırmalarda Kullanılan Uygulamalar ve Ölçme Araçları

Kodu	Araştırmada Kullanılan Teknik ve Uygulamalar	Araştırmada Kullanılan Ölçme Araçları
A1	Duygusal Zekâ Geliştirme Programı (14 Oturum)	Bar-On Duygusal Zekâ Ölçeği Çocuk ve Ergen Formu Anketler ve Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler (Öğrencilerin Sınıf İçi Sorunlu Davranışlarını Belirleme Formu, Öğrencilerin Ailesi Yanında Gösterdiği Sorunlu Davranışlarını Belirleme Formu, Ebeveynlerin Kullandıkları Davranış Değiştirme Yöntemlerini Belirleme Formu vb.) Ayrıntılı Gözlem ve Video Kayıtları Görüşme Ses Kayıtları Araştırmacı Günlüğü
A2	Öğretmenlere Sınıf Yönetimi Eğitim Programı Sunulması	Sosyal Duygusal Beceri Algısı Ölçeği Çocuklar İçin Yalnızlık Ölçeği Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği Ebeveyn Görüşme Formu Uzman Değerlendirme Formu
A3	Sosyal Duygusal Beceri Geliştirme Psiko-eğitim Programı (8 Oturum)	Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği
A4	Duygu Odaklı Terapi Temelli Öz-yeterlik Geliştirme Psiko-eğitim Programı (11 Oturum)	Stresle Baş Etme Ölçeği
A5	Yaratıcı Drama Temelli Stresle Baş Etme Becerilerini Geliştirme Programı (12 Oturum)	

A6	Fiziksel Aktivite Destekli Psiko-eğitim Programı (10 Oturum)	Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği Harter İç-Dış Motivasyon Ölçeği Çocuklar İçin Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği İlköğretim Öğrencileri İçin Fiziksel Aktivite Soru Formu
B1	-	Torance Yaratıcı Düşünce Testi Minnesota Danışma Envanterleri Liderlik Alt Ölçeği Olumlu Olumsuz Mükemmeliyetçilik Ölçeği Görüşme Formu
B2	Bibliyoterapi Temelli Mükemmeliyetçilik Azaltma Eğitim Programı (7 Oturum)	WISC-R Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği Okumaya İlişkin Tutum Ölçeği
B3	Bibliyoterapi Temelli Önleyici Grup Rehberlik Programı (8 Oturum)	Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği
B4	Bilişsel Davranışçı Grup Terapisi Temelli Psikoterapi Programı (8 Oturum)	Sosyal Anksiyete Ölçeği
C1	-	Derleme Çalışması
C2	SENG Üstün Yetenekliler Aile Eğitimi Programı (10 Oturum)	Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği Çocuklar İçin Sosyal Desteği Değerlendirme Ölçeği
C3	Yaratıcı Drama ile Sosyal Beceri Kazandırma Programı (7 Oturum)	Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği
C4	-	Olgubilim Çalışması (Fenomenoloji) Öğretmen Görüşleri (DEHB'li Üstün Yetenekli öğrenci ile çalışan 30 Öğretmen)
C5	Yaratıcı Drama Temelli Sınav Kaygısı İle Baş etme Programı (6 Oturum)	Sınav Kaygısı Ölçeği
C6	Zenginleştirilmiş Müzik Eğitim Programı (12 Hafta)	Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (7-12 Yaş)
C7	Orff-Schulwerk (Pedagojik Müzik Eğitimi) Yaklaşımına Dayalı Etkinlikler (7 Oturum)	Stirling Çocuklar İçin Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Tablo 2 çerçevesinde ele alınan 17 araştırmada kullanılan teknik ve uygulamalar incelendiğinde, çalışmaların % 82,3'ünde (14 çalışma) eğitim veya psiko-eğitim programı uygulandığı görülmektedir. Psiko-eğitim uygulanan çalışmalarda, oturum sürelerinin 6 ile 12 oturum arasında değiştiği görülmektedir. Doktora tezlerinin tümünde bir eğitim programı uygulanmışken, yüksek lisans tezlerinden bir çalışmada, makalelerden ise iki çalışmada herhangi bir eğitim programı uygulanmadığı görülmektedir. Bu çalışmalardan biri (C4) olgubilim çalışması olup üstün yetenekli öğrenciler ile çalışmış olan 30 öğretmen görüşü temelinde araştırma yapılmıştır. Diğer çalışma ise (C1) bir derleme makalesidir.

Araştırmanın üçüncü alt amacı çerçevesinde incelenen çalışmalar, hedef aldığı problem alanları kapsamında analiz edilmiş ve analiz sonucu Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3: Araştırmaların Hedef Aldığı Problem Alanları

Kodu	Hedef	Hedef Odağı		Sosyal, Duygusal ve Davranışsal Sorunlara Yaklaşım	
		Duygusal	Sosyal	Beceri ve Gelişim Kazandırma	Baş Etme ve Azaltma
A1	Duygusal Zekâ Geliştirme	X	X	X	
A2	Problemlili Davranışları Önleme	X	X		X
A3	Sosyal Duygusal Beceri Geliştirme	X	X	X	
A4	Öz-yeterlik Geliştirme	X	X	X	
A5	Stresle Baş Etme Becerisi Geliştirme	X			X
A6	Öz-yeterlik, Motivasyon, Sosyal Duygusal İyi Oluş Geliştirme	X	X	X	
B1	Sınıf İçi Davranış Sorunlarının Çözülmesi		X		X
B2	Mükemmeliyetçilik Düzeyinin Azaltılması	X			X
B3	Sosyal Duygusal Öğrenme Becerisi Geliştirme	X	X	X	
B4	Sosyal Anksiyete Düzeyini Azaltma	X			X
C1	Davranışsal Problemler ve Müdahale Yöntemleri	X	X		X
C2	Aile ve Çocuk İlişkisinde Sosyal ve Duygusal Uyum Sağlama	X	X	X	
C3	Sosyal Beceri Kazandırma		X	X	
C4	DEHB'li Üstün Yetenekli Çocuklarda Sosyal-Duygusal Sorunlar ve Çözüm Yolları	X	X		X
C5	Sınav Kaygısı ile Baş Etme Becerisi Geliştirme	X			X
C6	Sosyal Beceri Geliştirme		X	X	

Tablo 3 incelendiğinde, üstün yetenekli çocukların sosyal ve duygusal sorunlarını esas alan 17 araştırmadan 9'unun (% 52,9) hedef odağı hem duygusal hem de sosyal sorunlar iken 5'inin hedef odağı duygusal, 3'ünün hedef odağının ise sosyal sorunlar olduğu görülmektedir. Üstün yetenekli çocukların sosyal, duygusal ve davranışsal sorunlarına yaklaşım bakımından verilen tablo incelendiğinde A1, A3, A4, A6, B3, C2, C3, C6 ve C7 olmak üzere 9 çalışmanın (% 52,9) sosyal ve duygusal beceri ve gelişim kazandırma konuları kapsamında yapılmış olduğu; A2, A5, B1, B2, B4, C1, C4 ve C5 olmak üzere 8 çalışmanın (% 47,1) psiko-sosyal ve davranışsal sorunlarla baş etme/azaltma konuları kapsamında yapıldığı görülmektedir.

Ayrıca tüm çalışmalar başka bir sorun eşlik etmeyen üstün yetenekli çocuklar temelinde yapılırken, C4 kodlu çalışma Dikkat Eksikliği ve Hareket Bozukluğu (DEHB) tanısı olan üstün yetenekli çocukların yaşadıkları sorunlar çerçevesinde yapılmıştır. Üstün yetenekliliklerinin yanında bu örnekte de olduğu gibi DEHB veya özel öğrenme güçlüğü, disleksi vb. güçlük yaşayan çocuklar, alan yazında “İki Kere Farklı Üstün Yetenekli Çocuk” olarak tanımlanırlar. Ayrıca bu tür bozukluğu olmadığı halde kendilerine has sosyal ve duygusal özellikleri nedeniyle üstün yetenekli çocukların bir bölümünün DEHB, karşı gelme bozukluğu vb. psikolojik rahatsızlıklara sahip oldukları yönünde yanlış teşhislere maruz kaldıkları görülmektedir (Bildiren, 2018).

Son olarak bu araştırmanın dördüncü alt amacı çerçevesinde 17 bilimsel araştırma incelenmiş ve araştırma bulguları çerçevesinde elde edilen sonuçlar özet olarak aşağıda sunulmuştur. Söz konusu araştırma sonuçları, Tablo 3'de ayrıntısı verildiği üzere sorunlara yaklaşım içeriklerine göre iki başlık altında irdelenmiştir.

Üstün Yetenekli Çocuklarda Sosyal-Duygusal Beceri ve Gelişim Kazandırma Çalışmalarından Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde Tablo 3'de belirtildiği gibi üstün yetenekli çocuklarda sosyal ve duygusal sorunlarına yönelik beceri ve gelişim kazandırma programları çerçevesinde yapılan 9 araştırmadan (A1, A3, A4, A6, B3, C2, C3, C6 ve C7) elde edilen bulgular verilecektir. Bu çalışmaların ilk dördü doktora tezi, sonraki yüksek lisans tezi, son dördü ise makale çalışmasıdır. Tablo 2 incelendiğinde, bu bölümde bulguları verilen çalışmaların tümünde de bir eğitim programı uygulandığı görülmektedir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde aşağıda belirtilen bulgulara ulaşılmıştır:

Köksal (2007) tarafından üstün zekâlı çocuklarda duygusal zekâyı geliştirmeye yönelik yapılan deneysel çalışmada (A1), araştırma çerçevesinde hazırlanmış olan programın üstün zekâlı çocukların duygusal zekâlarını geliştirmede etkili olduğu görülmüş ve duygusal zekânın öğretilabilir bir zekâ türü olduğu belirtilmiştir. Bu durumun üstün yetenekli çocukların günlük sosyal ve duygusal işlevselliği geliştirmek için bir anahtar olabileceği ve akademik, mesleki ve kişilerarası ilişkiler anlamında önemli sonuçlar geliştirebileceği belirtilmiştir. Bu çerçevede okulöncesi üniversiteye kadar okullarda yapılacak müdahaleler sayesinde gelecek nesillerin daha etkili, duygusal olarak daha sağlıklı ve üretici bireylerden oluşan bir toplum oluşumuna katkı sağlayabileceği vurgulanmıştır. Üstün yetenekli ilkököl birinci sınıf öğrencilerine uygulanan 14 oturumluk “Duygusal Zekâ Geliştirme Programı” kapsamında çocukların duygularını ve benliklerini tanımlarına yönelik (Duygularım ve Ben, Duygularımı Tanıyorum, İnsanlarla Nasıl Konuşmalıyım?, Duygularım Uyanıyor, Duygularımın Kaynağı Nedir?, Anlık Duygularımın da Farkındayım); kendisi, arkadaşları ve ilgileri hakkında farkındalık kazanmalarına yönelik (Kendimi Tanıyorum ve İfade Ediyorum, Arkadaşlarımı ve İlgilerini Tanıyorum, Güçlüyüm ama Bununla Övünmüyorum); sorumluluk alma, problem çözme ve çatışma becerileri kazanmalarına yönelik (Artık Sorumluluklarım Var, Problemlerimi Çözebiliyorum ve Sinirlenmiyorum) birçok etkinlik icra edilmiştir.

Koçak (2020) tarafından tasarlanan psiko-eğitim programının üstün zekâlı öğrencilerin sosyal-duygusal gelişimleri üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla yürütülen deneysel çalışmada (A3), programın sosyal-duygusal beceri algıları ile arkadaşlık ilişkilerinin niteliğinde anlamlı artışlar sağladığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, yalnızlık düzeyinde anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Bulgular, özellikle iletişim, problem çözme, benlik saygısını destekleme ve stresle başa çıkma alt boyutlarında dikkate değer gelişmelerin yaşandığını göstermektedir. Araştırma, üstün yetenekli öğrencilerin sosyal-duygusal gelişiminin eğitim-öğretim sürecinde yeterince önceliklendirilmediğini ve zihinsel gelişimlerine daha fazla ağırlık verildiğini göstermektedir. Bu bulgu, sosyal-duygusal boyutu güçlendirecek yeni çalışmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. İlkokul 3. ve 4. Sınıfta öğrenim gören üstün yetenekli öğrencilere yönelik geliştirilen 8 oturumluk psiko-eğitim programı çerçevesinde, üstün yetenekli öğrencilerin iletişim becerilerinin geliştirilmesi, kendini tanıması, potansiyelinin farkına varması, duyguları tanıması ve ifade etmesi, arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilmesi ve niteliğinin artırılması, sosyal alandaki problem çözme becerilerinin geliştirilmesi ve yalnızlık düzeyinin azaltılması, kendilerine ve çevrelerine yönelik farkındalıklarının artırılması ve stres düzeylerinin azaltılması hedef alınmıştır.

Bayrı (2023) tarafından geliştirilen duygu odaklı terapi yönelimli psiko-eğitim programının üstün zekâlı öğrencilerin öz-yeterlikleri üzerine etkisinin incelendiği deneysel çalışmada (A4), hazırlanan programın üstün yetenekli öğrencilerin sosyal öz-yeterliklerinin yükseltilmesinde etkili olduğu ve izleme testi verilerine göre de bu etkinin kalıcı olduğu ancak akademik ve duygusal öz-yeterliklerinin yükseltilmesinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca programa katılan öğrencilerin görüşleri esas alındığında, yapılan psiko-eğitimin; duygularını anlamlandırmada, özgüven ve duygusal farkındalık kazanmada, empati kazanmada ve arkadaş ilişkilerinde faydalı olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte araştırmada, duygu odaklı terapi uygulamalarının duyguları daha iyi tanıma, empati, olumsuz duygunun yerine olumlu duygunun yerleştirilmesi gibi uzun süreçte tutum olarak davranışa yerleşmesi nedeniyle duygusal değişimi esas alacak olan çalışmalar için boylamsal araştırmalar yapılmasının faydalı olabileceği belirtilmiştir. Lise düzeyindeki üstün yetenekli öğrenciler için oluşturulan 11 oturumluk psiko-eğitim programında, üstün yetenekli öğrencilere her insanın biricik olması temelinde bireysel özelliklerinin ve duygularının farkında olmaları, benlik saygısı kazanmaları, mükemmeliyetçilik, yalnızlık, hayal kırıklığı, stres ve depresyon algılarının azaltılması/ değiştirilmesi, olumlu ve olumsuz duygularını kabul etmeleri, başkalarının duygularına yönelik farkındalık ve empati kazanmaları, pozitif duygularını artırmayı ve uyumsuz duyguları değiştirmeyi, atılgan davranış sergilemeleri doğrultusunda etkinlikler icra ederek öz-yeterlik (sosyal, duygusal ve akademik) geliştirmeleri hedeflenmiştir.

Karaburçak (2023)'ın fiziksel aktivite destekli psiko-eğitim programının üstün yetenekli öğrencilerin öz yeterlik, motivasyon ve sosyal duygusal iyi oluşları üzerindeki etkisinin incelendiği deneysel çalışmada (A6), hazırlanan programın üstün yetenekli öğrencilerin öz yeterlik ve sosyal duygusal iyi oluşlarını geliştirmede etkili olduğu, bu etkinin erkek öğrencilerin öz yeterlik gelişiminde kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu, motivasyon gelişimi açısından ise puanlarında yükseliş olmasına rağmen anlamlı düzeyde bir etki sağlayamadığı sonucuna ulaşılmıştır. İlköğretim 6. sınıfta öğrenim gören üstün yetenekli öğrencilere uygulanan 10 oturumluk fiziksel aktivite destekli psiko-eğitim programında, hız-dikkat oyunları, aerobik aktivite etkinlikleri, hedef etkinlikleri ve denge-koordinasyon etkinlikleri çerçevesinde öz-yeterlik, sosyal ve duygusal iyi oluş ile içsel ve dışsal motivasyon kazandırma hedeflenmiştir.

Yiğit Tekel (2021)'in bibliyoterapi temelli önleyici grup rehberlik programının üstün yetenekli öğrencilerin sosyal duygusal öğrenme becerilerine etkisinin incelendiği deneysel çalışmada (B3), hazırlanan programın üstün yetenekli bireylerde sosyal duygusal öğrenme becerilerini (iletişim becerileri, problem çözme becerileri, stresle baş etme becerileri ve kendilik değerini artıran beceriler) geliştirmede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlköğretim 6. ve 7. sınıfta öğrenim gören üstün yetenekli öğrencilere uygulanan 8 oturumluk bibliyoterapi temelli önleyici grup rehberlik programında, bibliyoterapi, yaratıcı drama, canlandırma, pandomim, doğaçlama, rol oynama, beyin fırtınası gibi teknikler kullanılarak öğrencilerde kendilik değerini artırma, stresle baş etme, problem çözme ve duygularla baş etme ve iletişim becerisi kazandırma hedeflenmiştir. Program kapsamında bibliyoterapi tekniğinin, her oturumun içerik ve hedefine uygun olarak seçilmiş olan bir kitabın (Koca Ayak Larf, Kızıl Ağaç, İyi Kalpli Tavşan gibi) grup üyelerinden birisinin okuması, diğerlerinin kitaplarından takip etmesi, daha sonra hikayede geçen bazı durumları canlandırma, bazı olayları soru cevap şeklinde tartışma vb. tekniklerle grup rehberliği yapılması şeklinde icra edildiği görülmektedir.

Saranlı ve Metin (2014) tarafından uygulanan SENG üstün yetenekliler aile eğitimi programının, üstün yetenekli öğrenciler ve aileleri üzerindeki etkilerinin değerlendirildiği deneysel çalışmada (C2), programın ailelerin çocuklarının sosyal-duygusal ve ruhsal uyum algılarında pozitif yönde değişim sağladığı gözlenmiştir. Bununla birlikte, çocukların algıladıkları sosyal destek düzeylerinde anlamlı bir değişiklik kaydedilmemiştir. Üstün yetenekli çocukların sosyal ve duygusal ihtiyaçları anlamına gelen SENG (Social Emotional Needs of Gifted Children) programı, üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik oluşturulmuş ve başta ABD olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde uygulanmakta olan bir yöntemdir. Çocukların ilk ve en önemli öğretmenlerinin anne ve babaları olduğu kabulünden hareket eden program, üstün yetenekli öğrencilerin sosyal-duygusal ihtiyaçlarının tanınması ve bu ihtiyaçların aile eğitimi programı kapsamında karşılanmasını amaçlar. Program, sosyal-duygusal sorunları oluşmadan önce önleme ve ailelerin çocuk yetiştirme sürecinde gereksinim duydukları bilgileri sunarak endişe düzeylerini azaltma gibi etkilere sahiptir (DeVries & Webb, 2007). İlköğretim 3.,4. ve 5. sınıflarda okuyan üstün yetenekli öğrencilerin anne ve babasına verilen 10 oturumluk eğitim programı çerçevesinde üstün yetenekli çocukların özellikleri, çocuk ve ailesi arasındaki iletişimde anahtar konular, motivasyon ve akademik başarısızlık, duyarlılık, mükemmeliyetçilik ve stres, mutsuzluk ve depresyon, akran ve sosyal çevre, değerler, gelenekler ve üstün yetenekli çocuklarda başarılı ebeveynliğin zorlukları gibi konular bulunmaktadır.

Çiçek, Baydık ve Okvuran (2017)'in yaratıcı dramının üstün yetenekli öğrencilere sosyal beceri kazandırma üzerindeki etkisinin incelendiği deneysel çalışmada (C3), uygulanan eğitimin, üstün yetenekli öğrencilerin temel sosyal, ilişkiyi başlatma ve sürdürme, duygusal, grupla bir iş yürütme, konuşma ve etkileşim becerileri

kazanmalarında etkili olduğu görülmüştür. İlköğretim 5. ve 6. sınıfta öğrenim gören üstün yetenekli öğrencilere uygulanan 7 oturumluk yaratıcı drama ile sosyal beceri kazandırma programı; yaratıcılık, sosyal gelişim, birlikte çalışma alışkanlığı kazanma, kendine güven duyma, karar verme becerisi geliştirme, dil ve iletişim becerileri kazanma gibi amaçlar doğrultusunda ısınma, canlandırma ve değerlendirme aşamaları ile gerçekleştirilmiştir.

Bolat ve Malkoç (2021)'un müzik eğitiminin üstün yetenekli öğrencilerin sosyal beceri gelişimindeki etkisinin incelendiği deneysel çalışmada (C6), zenginleştirilmiş müzik eğitimi programının üstün yetenekli öğrencilerin temel sosyal beceriler, temel konuşma ve ilişki kurma becerileri, grup çalışmasına katılım, duygusal beceriler, özdenetim ve bilişsel beceriler üzerinde anlamlı etkiler oluşturduğu saptanmıştır. İlkokul 2. sınıfta öğrenim gören üstün yetenekli öğrencilere on iki haftalık süreçte, beden ve ses kullanımını, grup etkileşimini, müzikal deneyimleri ve ritmik oyunları ön plana çıkaran zenginleştirilmiş müzik öğretim programı sunulmuştur. Eğitimde uygulanan programda, enstrüman ile değil öğrencilerin kendi bedeni ile etkinliklere katılması, grup çalışması içinde arkadaşları ile keyif alacağı oyunlarda oynaması, ve günlük yaşantılarında kullanabilecekleri bilgilere ağırlık verilmiş olması durumunun, öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişimine pozitif yönde etki yaptığı değerlendirilmiştir. Araştırmada kontrol grubunda yer alan üstün yetenekli öğrencilerin de sosyal becerilerinde pozitif yönde bir gelişimin olduğu görülmüş ve bu durum da Milli Eğitim Bakanlığı müfredatı çerçevesinde her iki grubun da haftada iki saat müzik eğitimi almasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Deney grubundaki öğrencilere ek olarak 12 hafta boyunca birer saat zenginleştirilmiş müzik eğitimi verilmiştir. Sonuç olarak her iki gruptaki öğrencilerde de sosyal becerilerinde artış olmasında müzik eğitiminin etkili olduğunun düşünüldüğü belirtilmiştir.

Pektaş ve Pirim (2023)'in Orff-Schulwerk yaklaşımına dayalı pedagojik müzik eğitiminin üstün yetenekli öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyleri üzerindeki etkisinin incelendiği karma analiz yöntemi kullanılan çalışmada (C7), uygulanan programın, üstün yetenekli öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyleri üzerinde oldukça etkili olduğu görülmüştür. Deneyimsel müzik, ritmik müzik ve elementer müzik gibi çeşitli terimlerle ifade edilen Orff-Schulwerk yaklaşımı, Alman besteci Carl Orff'un, meslektaşı Dorothee Günther'in hareket, ritim ve dans üçlüsü anlayışının kendisine kattığı bakış açısıyla oluşturduğu kuramsal ve çağdaş bir müzik eğitim programıdır (Canural Salıcı, 2022; Canural Salıcı ve Eren, 2023). İlkokul düzeyinde öğrenim gören üstün yetenekli öğrencilere 7 hafta boyunca uygulanan Orff-Schulwerk yaklaşımına dayalı pedagojik müzik eğitimi programında, Yabancı Pop, Klasik Türk Müziği, Türk Halk Müziği, Yabancı Çocuk Şarkısı ve Yabancı Rock müzik türleri ve Speed Cup Orff bardakları, beden perküsyonu, ritim çubukları ve zilli tep kullanılarak tüm sınıf tek grup olarak etkinlikler yürütülmüştür.

Üstün Yetenekli Çocuklarda Psiko-sosyal ve Davranışsal Sorunları Azaltma ve Baş Etme Becerisi Kazandırma Çalışmalarından Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde Tablo 3'de belirtilen üstün yetenekli çocuklarda sosyal duygusal ve davranışsal sorunları azaltma ve baş etme becerisi kazandırma programları çerçevesinde yapılan 8 araştırmadan (A2, A5, B1, B2, B4, C1, C4 ve C5) elde edilen bulgular verilecektir. Bu çalışmaların ilk ikisi doktora tezi, sonraki üçü yüksek lisans tezi, son üçü ise makale çalışmasıdır. Araştırmalardan elde edilen sonuçlar incelendiğinde aşağıda belirtilen bulgulara ulaşılmıştır:

Çitil (2016)'in, olumlu davranışsal destek temelli problem davranışları önleyici sınıf yönetimi uygulamalarının üstün yetenekli öğrenciler üzerindeki etkisinin incelendiği ve eylem araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada (A2), uygulanan programın, öğretmenlerin sınıf yönetim becerilerini arttırmakta kısmen etkili olduğu görülmüştür. Çalışma kapsamında, olumlu davranışsal destek yaklaşımına dayalı önleyici sınıf yönetimi uygulamaları sonucunda öğretmenlerin becerilerinde gözlenen artışın, öğrencilerin olumlu ve olumsuz davranışlarına yansıdığı belirlenmiştir. Üstün yetenekli öğrencilerin seçilerek alındığı bir vakıf okulunda ilkokul birinci sınıf öğrencileri arasından sorunlu davranışlar sergileyen 4 öğrencinin derslerine giren 4 öğretmen genelinde çalışılan eylem araştırmasında, öğrencilerin sorunlu davranışlarını belirlemek için birçok yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış form, gözlem kaydı, video kaydı, görüşme ses kayıtları vb. materyaller kullanılmıştır. Problemleri davranışları önleyici tedbirler alabilmek amacıyla araştırmacı tarafından derse giren öğretmenlere önce sekiz saati bulan dört oturum icra etmiş ve bununla birlikte okumaları ve faydalanmaları için hazırlamış olduğu 35 sayfalık "Öğretmen Eğitim Materyali"ni kendilerine vermiştir. Bu eğitim materyali sınıf kuralları, sınıf işleyişi, öğrenciyi izleme, öğretimi bireyselleştirme, olumlu davranışları ödüllendirme gibi başlıkları içermektedir. Çalışma sonuçları, ödül kartı temelli ve pekiştirme tarifesine dayalı ödüllendirme yaklaşımının, öğretmenler ile aileler arasında en fazla takdir gören uygulama olduğunu göstermektedir. Bulgular, öğrencilerin olumlu davranışlarını teşvik etmek için ödüllendirme sisteminin kullanılmasının yüksek düzeyde etkili olduğunu da ortaya koymaktadır.

Demir (2024)'in, yaratıcı drama temelli stresle baş etme programının üstün yetenekli öğrencilerin stresle baş etme becerilerine etkisinin incelendiği deneysel çalışmasında (A5), uygulanan programın, üstün yetenekli öğrencilerin stresle baş etme becerilerini geliştirmede olumlu etkileri olduğu tespit edilmiştir. 2022-2023 eğitim ve öğretim

yılında bilim ve sanat merkezine gitmekte olan 9-11 yaş arasındaki 40 üstün yetenekli öğrencinin dâhil olduğu deneysel araştırmada, 20 kişilik deney grubundaki üstün yetenekli öğrencilere haftada bir 90 dakika olmak üzere toplam 12 hafta boyunca yaratıcı drama temelli stresle baş etme programı uygulanmıştır. Söz konusu programda, öğrencilerin karşılaştıkları stres durumlarını fark etmelerini, stresin nedenlerini, strese neden olan ve strese yol açan faktörleri tanımlarını, duygularını ifade etme yollarını ve kendilerine uygun stresle baş etme yollarını fark etmelerini sağlayacak hedefler doğrultusunda yaratıcı drama, doğaçlama, rol oynama, donuk imge, yarım kalmış materyal, bilinç koridoru, soru cevap, tartışma, anlatım, beyin fırtınası, konuşma halkası ve akvaryum teknikleri kullanılmıştır. Yapılan çalışmanın nicel araştırma safhasındaki inceleme neticesinde stresle baş etme alt boyutları olan öz denetim, duygu düzenleme, problem çözme, aşırı duyarlılık ve mükemmeliyetçilik boyutlarında da deney grubu lehine anlamlı fark tespit edildiği belirtilmiştir.

İnci (2014)'in, üstün yetenekli öğrencilerin sınıf içi davranış sorunlarının belirlenmesi ve çözüm önerileri başlıklı karma desen çalışmada (B1), Türkiye Üstün Zekâlı ve Dâhiler Eğitim Vakfı'nda (TUZDEV) 6, 7 ve 8. Sınıf seviyesinde öğrenim gören 127 üstün yetenek tanısı almış öğrenci ile bu öğrencilere eğitim veren 43 üstün yetenekliler eğitmeninin çalışma grubu olarak belirlendiği nicel ve nitel analiz içeren bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma çerçevesinde üstün yetenekli öğrencilerin üstün performans alanlarından kaynaklanan özelliklerinin (liderlik, mükemmeliyetçilik, yaratıcılık vb.) ne gibi sınıf yönetimi sorunlarına yol açtığı ve bu sorunlara ve problemlere yönelik onların bireysel özellikleri de göz önüne alınarak hangi çözüm yöntemlerinin uygulanabileceği incelenmiştir. En sık gözlenen problem davranışlar; karşı koyma, kurallara uymama, saldırgan tavırlar, aşırı hareketlilik, izinsiz girişimlerde bulunma, saygısızlık ve sorumluluk almaktan kaçınma şeklinde sıralanabilir. Çalışmada öğretmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde üstün yetenekli öğrencilerin sınıf içi davranışlarında gösterdikleri sorunların en başında “inatçı ve karşı koyucu davranışlar” (% 20), “otoriteye karşı gelen, itaat etmeyen” (% 16) ve “yerinde duramama, hiperaktivite” (% 16) davranışları olduğu; bu davranışları ise “ders konusu dışında işlerle uğraşma” (% 12), “izinsiz konuşma vb.” (% 9), “saygısızlık, şımarıklık” (% 7) davranışlarının takip ettiği belirtilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin % 9'u üstün yetenekli öğrencilerin aşırı kaygılı olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin bu davranış sorunlarının çözümüne ilişkin görüşlerine baktığımızda ise çözüm önerilerinin en başında “ceza ve ödül verme” (% 28), “problemnin nedenini öğrenme” (% 21), “kurallar koyma” (% 16) gelirken bu çözüm önerilerini “aileler ile görüşme ve PDR desteği alma” (% 12), “görmezden gelme” (% 12) takip etmektedir. Öğitmenlerin sorunlu davranışlara karşı önerilerinin en altında yer alanlar ise “motive edici etkinlikler” (% 7) ile “mesleki yeterlik artırma” (% 5) olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma çerçevesinde üstün yetenekli öğrencilerde ortaya çıkan problem davranışların onların genel-özel zihinsel yetenek alanları, liderlik, mükemmeliyetçilik ve yaratıcılık gibi özelliklerinden kaynaklandığının düşünülebileceği belirtilmiştir.

2015 yılında İlter tarafından gerçekleştirilen “Bibliyoterapi Tekniğinin Üstün Yetenekli Çocukların Mükemmeliyetçilik Düzeylerine Etkisi” başlıklı deneysel çalışma (B2), 3. ve 4. sınıf düzeyinde eğitim gören 14 üstün yetenekli öğrenci ile yapılmıştır. Araştırmada, deney grubundaki 7 öğrenciye araştırmacı tarafından hazırlanan, 80–90 dakika süren yedi oturumdan oluşan bibliyoterapi tabanlı bir eğitim programı uygulanmıştır. Sonuçlar, programın öğrencilerin mükemmeliyetçilik düzeylerini istatistiksel olarak anlamlı şekilde düşürdüğünü ve bu etkinin ölçeğin hatalara aşırı ilgi, ailesel beklentiler, kişisel standartlar, davranışlardan şüphe ve düzen alt boyutlarında anlamlı olduğunu; ancak ailesel eleştiri alt boyutunda anlamlı bir değişiklik bulunmadığını göstermektedir. Üstün yetenekli çocukların okuma konusunda istekli olmaları ile empati, problem çözme ve muhakeme yeteneklerinin yüksek olması nedeniyle çalışmanın daha kolay yürütüldüğü ve bu nedenle bibliyoterapinin üstün yetenekli çocukların oluşturduğu gruplarda daha etkili bir şekilde kullanılabileceği belirtilmiştir. Bu araştırmada, bibliyoterapinin etkisini desteklemek için bireyin hikâye yoluyla kendi durumuna güvenli bir mesafeden bakabilmesi sağlanmış ve benzer sorunlar hayali bir kahraman üzerinden tartışmaya açılmıştır. Programın amacı, mükemmeliyetçiliğin gelişiminde rol oynayan faktörlerin tanınması ve bu faktörlerle başa çıkmaya yönelik farklı yolların keşfedilmesidir. Her oturumda, önceden belirlenerek katılımcılara ödev olarak okutulan bir kitap esas alınmış; uygulayıcının hazırladığı sorular aracılığıyla grup içinde tartışmalar yürütülmüştür. Tartışma aşaması daha uzun tutularak tartışma sürecinde “Sen onun arkadaşlarından birisi olsaydın ona ne yapmasını tavsiye ederdin?”, “Böyle bir arkadaşın olsa ona ne önerirdin?”, “Sen böyle bir durumda kalsan farklı olarak ne yapardın?” vb. sorular ile üstün yetenekli öğrencilerde yaratıcı düşünme ve problem çözme becerileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu tartışma süreci ile üstün yetenekli öğrencilere, yaşadıkları sorunda yalnız olmadıkları, diğer insanların da benzer sorunlar yaşadığı, karşılaşılan problemlere alternatif çözümlerin olduğu ve bu yolla da rahatlatma sağlayabileceklerinin öğretilmeye çalışıldığı belirtilmiştir.

Yılmaz (2022)'in, üstün yetenekli öğrencilerde bilişsel davranışçı grup terapisinin sosyal anksiyete üzerine etkisi başlıklı deneysel çalışma (B4), 10 ile 14 yaş aralığında bulunan ve üstün zekâ tanısı almış 20 öğrenci ile yürütülmüştür. Çalışmada yer alan öğrenciler, Çocuk Sosyal Anksiyete Ölçeğinden 40 puanın üstünde almış olan

yani sosyal anksiyete seviyesi yüksek olan (40 puan altı düşük sosyal anksiyete olarak kabul edilmekte) çocuklardır. Çalışma sonucunda, bilişsel davranışçı grup terapisinin üstün yetenekli öğrencilerin sosyal anksiyete düzeylerini azaltmada etkili olduğu görülmüştür. Çalışmada deney grubunda yer alan 10 öğrenciye, araştırmacı tarafından geliştirilen ve haftada bir 90 dakika süren ve sekiz oturumdan oluşan bilişsel davranışçı grup terapisi programı uygulanmıştır. Programın içeriği otomatik düşüncelerin tanıtılması, otomatik düşüncelerdeki bilişsel çarpıtmaları fark etme, sokratik sorgulama, alternatif düşünce oluşturma ve davranışçı tekniklerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında uygulanan program ile üstün yetenekli çocukların; sosyal olarak uyumlanabilen, yaşadıkları problemlerin benzerlerini dinleyerek kişiselleştirmelerin önüne geçebilen, ilişki ve arkadaşlık kurmak konusunda kendilerinden emin, psikolojik olarak sağlam ve kendine güvenen bireyler olmalarına katkıda bulunduğu belirtilmiştir.

Sağlam (2023)'ın, üstün yetenekli öğrencilerin davranışsal problemlerine yönelik müdahale yöntemleri başlıklı derleme çalışması (C1), toplumsal gelecekte önemli rol oynayacağı öngörülen üstün yetenekli öğrencilerin yaşadığı davranış sorunlarını analiz etmek ve bu sorunlara yönelik literatürde bulunan etkili müdahale yaklaşımlarını bütüncül biçimde sunmak amacıyla yürütülmüştür. Bu çalışmada, öğrencilerin sosyal, duyuşsal, akademik ve kişisel yaşam alanlarında yaşadıkları problemler incelenmiş; bu problemlere ilişkin çözüm önerileri ortaya konmuştur. Bu dört alandan ilki olan sosyal davranış problemlerine bakıldığında üstün yetenekli öğrencilerde genellikle akranlarıyla etkili iletişim kurma, işbirliği yapma ve empati geliştirme gibi alanlarda sorunlar yaşanabildiği belirtilmiş ve bu sorunlar ile ilgili olarak onlara sosyal beceri eğitimi verilebileceği, akran grupları oluşturma ve ergen danışmanlığı kapsamında yardım hizmeti almaları gibi çözüm önerileri sunulabileceği belirtilmiştir. İkinci sorun alanı olan duyuşsal davranış problemleri açısından üstün yetenekli öğrencilerin çevresel uyaranlara aşırı hassasiyet veya duyuşsal uyaranlara karşı düşük duyarlılık gibi sorunlar yaşayabildiği ve bu sorun alanları için duyuşsal değerlendirme, duyuşsal entegrasyon terapisi ve çevresel düzenlemeler (sınıf düzenlemesi, ışıklandırma ve gürültü düzenlemesi vb.) gibi müdahale yöntemlerinin uygulanabileceği belirtilmiştir. Araştırmada üçüncü sorun alanı olarak akademik davranış problemleri ele alınmış; bu bağlamda, üstün yetenekli öğrencilerin sıkıcı buldukları derslerde dikkat dağınıklığı yaşadıkları, ödevlerde motivasyon düşüklüğü gösterdikleri, akranlarıyla uyum zorlukları yaşadıkları ve öğrenme hızlarındaki farklılıklardan kaynaklanan sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bu problemlere yönelik olarak zenginleştirilmiş öğrenme olanaklarının sağlanması, akademik danışmanlık verilmesi, akran ilişkilerini destekleyici grupların kurulması ve derslere giren öğretmenlere yönelik eğitimlerin düzenlenmesi önerilmektedir. Kişisel davranış sorunları arasında düşük özsaygı, mükemmeliyetçilik, aşırı hassasiyet ve düşük tolerans yer almakta; bu konularda bireysel danışmanlık, duygusal zekâ eğitimi, olumlu benlik algısı geliştirme çalışmaları ve aile iş birliği çerçevesinde müdahale programlarının uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Araştırma genelinde, üstün yetenekli öğrencilerin davranış problemlerinin doğru zamanda ve uygun yöntemlerle ele alınmasının, potansiyellerini en üst seviyeye çıkararak topluma daha yüksek katkı sunmalarını sağlayacağı vurgulanmıştır.

2019 yılında Şimşek ve Karataş tarafından gerçekleştirilen “DEHB’li Özel Yetenekli Çocukların Yaşadığı Sosyal-Duygusal Sorunlar ve Çözüm Yolları Hakkında Öğretmen Görüşleri” başlıklı olgubilim yöntemiyle yapılan nitel araştırma (C4), bu öğrenci grubunun sosyal-duygusal sorunlarını belirlemek ve öğretmen geri bildirimleri doğrultusunda çözüm önerileri sunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Bilim ve Sanat Merkezlerinde görev yapan 30 öğretmenden yarı yapılandırılmış formlar yoluyla toplanmış; analizler, içerik analizi yöntemi ile yapılmıştır. Bulgular, DEHB tanılı özel yetenekli öğrencilerin genellikle özgüven eksikliği, çevreye karşı olumsuz algı ve iletişim sorunları yaşadığını ortaya koymuştur. Çözüm önerileri arasında öğrencilerin kişilik özelliklerinin belirlenmesi, problem çözüme ve baş etme becerilerinin geliştirilmesi, drama ve yaparak yaşayarak öğrenme yöntemlerinin artırılması yer almaktadır. Çalışma, öğretmenlerin en çok drama ve öğrencinin ilgisini çeken etkinlikleri tercih ettiğini de göstermektedir. Çalışma kapsamında, DEHB’li bireylerin pek çok alanda dikkatini sürdürmekte güçlük çektiği; buna karşın, gerek DEHB’li gerekse DEHB tanısı bulunmayan özel yetenekli öğrencilerin ilgilerini cezbeden bir etkinlik sırasında, ek destek almaksızın uzun süreli dikkatlerini koruyabildikleri ifade edilmiş ve bu özellikleri sayesinde yaşadıkları problemler ne olursa olsun bu etkinliklerle tatmin olabildikleri belirtilmiştir.

Karataş ve Tagay (2019)'ın, yaratıcı drama temelli sınav kaygısı ile baş etme çalışmasının üstün yetenekli öğrencilerin sınav kaygısına etkisi başlıklı deneysel çalışma (C5), Bilim ve Sanat Merkezine devam eden 28 üstün yetenekli lise öğrencileri ile yürütülmüştür. Bu öğrencilerden deney grubunu oluşturan 14 üstün yetenekli öğrenci ile 60 dakikalık 6 oturum yaratıcı drama temelli sınav kaygısı ile baş etme çalışması yapılmıştır. Araştırma bulguları, yaratıcı drama odaklı sınav kaygısı ile başa çıkma çalışmasının üstün yetenekli lise öğrencilerinin kaygı düzeyleri üzerinde anlamlı etkiler yarattığını göstermiştir. Deney grubundaki öğrencilerin sınav kaygısı puanlarının, kontrol grubundaki öğrencilere oranla istatistiksel olarak anlamlı biçimde azaldığı belirlenmiştir. Ayrıca araştırma çerçevesinde sınav kaygısının sadece normal öğrencilerde olacağı, üstün yetenekli öğrencilerde

olmayacağı konusundaki yanlış algıdan da bahsedilerek üstün yetenekli öğrencilerin de bir kısmının sınav kaygısı nedeniyle kendisinden beklenen başarıyı gösteremedikleri konusuna değinilmiştir. Yapılan araştırmalarda bu başarı kaybının, motivasyon eksikliği, mükemmeliyetçilik algısı, aşırı düşünme, kendine aşırı güven, aşırı sınav kaygısı, dağınıklık veya üstün yetenekliliğe eşlik eden farklı sorunlardan kaynaklanabileceğinin ortaya konduğu belirtilmiştir. Deney grubunda bulunan üstün yetenekli öğrencilerle yaratıcı drama temelli uygulanan 6 oturum çerçevesinde; müzik ve balon eşliğinde tanışma etkinliği, altı düşünce şapkası giydirilerek uygulamalı yaratıcı düşünme tekniği, her şapkanın temsil ettiği düşünce ile ilgili bir hikâye yaratarak bu hikâyeyi canlandırma etkinliği, sınav, sınav kaygısı ile ilgili bilgilendirme ve baş etme becerileri ile ilgili yöntemlerin belirtilmesi, hayalde rahatlatma, kasıp gevşetme, mantıksız düşünceleri fark etme ve yerine mantıklı düşünceler koyma etkinlikleri, etkili ve verimli ders çalışma teknikleri ve ayrılan gruplar tarafından bu konuda birer drama sergileme etkinlikleri gerçekleştirilmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Derleme çalışması kapsamında incelenen 17 araştırma (7 makale, 10 lisansüstü tez); üstün yetenekli öğrencilerde sosyal-duygusal beceri ve gelişim kazandırma (A1, A3, A4, A6, B3, C2, C3, C6 ve C7) ve üstün yetenekli öğrencilerde psiko-sosyal ve davranışsal sorunları azaltma ve baş etme becerisi kazandırma (A2, A5, B1, B2, B4, C1, C4 ve C5) başlıkları altında irdelenen bulgular doğrultusunda tartışılmış ve sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Üstün Yetenekli Öğrencilerde Sosyal-Duygusal Beceri ve Gelişim Kazandırma Çalışmaları

Giriş bölümünde de kısmen belirtildiği üzere, hem üstün yetenekli öğrencilere verilen eğitim-öğretim sürecinde hem de literatürde yapılan araştırmalarda, onların zihinsel ve akademik gelişimlerinin ön planda tutulduğu (Elcık ve Bayındır, 2015) ancak sosyal ve duygusal gelişimleri ve sorunları üzerinde yeteri kadar durulmadığı ve üstün yetenekli öğrencilerin sosyal ve duygusal beceri ve gelişimlerinin ihmal edildiği (Altun ve Yazıcı, 2020; Bayrı ve Özdemir, 2022; Koçak, 2020; Yıldırım ve Çelikkol, 2024) anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yeni yapılan araştırmalardan elde edilen veriler çerçevesinde son yıllarda (Şekil 2’den de anlaşılabileceği üzere) bu alanda da yapılan araştırmalarda her ne kadar yeterli olmasa da artış yaşanmaya başladığı görülmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerin, eş zamanlı olmayan gelişimleri nedeniyle sosyal izolasyon, yalnızlık, mükemmeliyetçilik, stres, depresyon, okul uyumsuzluğu (Akarsu ve Mutlu, 2017) psikolojik kırılganlık (Bayrı ve Özdemir, 2022) ve kaygı gibi sosyal ve duygusal sorunlar yaşayabildikleri (Saranlı ve Metin, 2012) çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Ancak uluslararası literatür ile karşılaştırıldığında Türkiye’de yapılan çalışmaların daha çok küçük ölçekli ve kısa süreli programlara odaklandığı, uzun vadeli izleme çalışmalarının ise sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, elde edilen kazanımların kalıcılığını değerlendirme konusunda önemli bir eksiklik oluşturmaktadır. Üstün yetenekli öğrencilerin yaşama ihtimali yüksek olan bu sosyal ve duygusal sorunlarla karşılaşmalarını önlemek amacıyla yapılan beceri ve gelişim kazandırma programları ile ilgili bu araştırma çerçevesinde incelenen çalışmalara bakıldığında genel olarak hedeflenen konular, kullanılan yöntem ve teknikler ile uygulanan etkinlikler aşağıda açıklanmıştır.

Yapılan bu çalışmalarda üstün yetenekli öğrencilerde sosyal-duygusal beceri ve gelişim kazandırmak için genellikle iletişim becerisi (Koçak, 2020; Saranlı ve Metin, 2014), benlik algısı, kendini tanıma, benlik saygısı, potansiyelini fark etme, duygularını tanıma ve fark etme (Pektaş ve Pirim, 2023), olumlu ve olumsuz duygularını kabul etme (Bayrı, 2023; Köksal, 2007), kendisi ve başkalarına yönelik farkındalık kazanma, problem çözme (Köksal, 2007), stresle baş etme (Yiğit Tekel, 2021), yalnızlık düzeyini azaltma, hayal kırıklığı algısını azaltma, öz yeterlik ve özgüven geliştirme (Bayrı, 2023; Karaburçak, 2023), empati kazandırma, pozitif duyguları artırma, karar verme becerisi geliştirme (Çiçek ve diğ., 2017) ve mükemmeliyetçilik algısını düzenleme (Bayrı, 2023) konuları üzerinde durulmuştur.

Üstün yetenekli çocuklarda yukarıda belirtilen konularda sosyal-duygusal beceri kazandırmak amacıyla duygu odaklı terapi, yaratıcı drama, bibliyoterapi, Orff-Schulwerk pedagojik müzik eğitimi, aile eğitim programları ve çeşitli grup etkinliklerinden faydalanılmıştır. Bu yöntem ve teknikler çerçevesinde uygulanan eğitim ve psiko-eğitim programlarında doğaçlama, rol oynama, canlandırma, beyin fırtınası (Yiğit Tekel, 2021), duygusal farkındalık etkinlikleri, atılganlık etkinliği (Bayrı, 2023), dil ve iletişim becerileri kazandırma etkinlikleri (Koçak, 2020; Saranlı ve Metin, 2014), yaratıcılık (Çiçek ve diğ., 2017), sorumluluk alma ve karar verme gibi problem ve çatışma çözme etkinlikleri (Köksal, 2007), hız-dikkat oyunları, denge-koordinasyon etkinlikleri (Karaburçak, 2023), müzikal ve ritmik oyunlar (Bolat ve Malkoç, 2021), beden perküsyonu ve ritim çubukları (Pektaş ve Pirim, 2023) gibi etkinlik ve eğitim uygulamalarından yararlanılmıştır. Bu çalışmalarla yapılan uygulamalar sonunda da birçok çalışma grubunda, bulgular bölümünde de belirtildiği üzere üstün yetenekli öğrencilerde sosyal ve duygusal anlamda büyük gelişmeler kaydedildiği görülmektedir.

Üstün Yetenekli Çocuklarda Psiko-sosyal ve Davranışsal Sorunları Azaltma ve Baş Etme Becerisi Kazandırma Çalışmaları

Üstün yetenekli tanısı almış çocuklar ile yapılmış olan araştırmalar incelendiğinde bu tanıyı almış çocukların diğer akranlarına göre sosyal, duygusal ve davranışsal sorunlar yaşamaya daha yatkın oldukları (Demir, 2024) belirtilmektedir. Akranlarına oranla daha duyarlı ve duygusal açıdan daha hassas olmalarının (Bayrı ve Özdemir, 2022; Stuart ve Beste, 2008) diğer insanlarla iletişim kurmada zorluk yaşamalarına; eş zamanlı olmayan (asenkron) gelişimleri yani tüm gelişim alanlarının (bilişsel, fiziksel, duygusal ve psikomotor) aynı düzeyde ve hızda ilerlememesinin ise sosyal ve duygusal yaşamlarında birtakım sorunlara neden olduğu (Gür, 2017; Kaya, 2021; Saranlı ve Metin, 2012) görülmektedir. Yapılan bu derleme çalışması çerçevesinde psiko-sosyal ve davranışsal sorunlar yaşama riski olan bu çocuklara destek olabilmek amacıyla derlenen çalışmalardan elde edilen bilgiler aşağıda sunulmuştur.

İncelenen araştırmaların güçlü yönlerinden biri, yaratıcı drama ve bibliyoterapi gibi tekniklerin üstün yetenekli öğrencilerin gönüllü katılımını artırması ve öğrencilerin kendilerini ifade etmeleri için güvenli bir ortam oluşturmalarıdır. Bu yönüyle çalışmalar, sadece akademik değil, duygusal ve sosyal gelişim açısından da çok yönlü kazanımlar sağlamıştır. Yapılan bu çalışmalarda; stres ve sınav kaygısı ile baş etme, sosyal anksiyete ve mükemmeliyetçilik düzeyini azaltma, sosyal ve duygusal sorunlar ile baş etme ve sınıf içi problemleri davranışları önleme konuları üzerinde durulmuştur.

Üstün yetenekli çocuklarla yukarıda belirtilen konularda yapılan çalışmalarda; yaratıcı drama, canlandırma, bilişsel davranışçı grup terapisi, bibliyoterapi, sınıf yönetimi, olumlu davranışları destekleme ve çeşitli etkinliklerden faydalanılmıştır. Bu çalışmalarla yapılan uygulamalar sonunda da üstün yetenekli öğrencilerin yaşadıkları psiko-sosyal ve davranışsal sorunlarda anlamlı derecede azalma olduğu ve öğrencilerin bu sorunlarla baş etme becerilerini geliştirdikleri görülmüştür.

Sorunları azaltma ve baş etmede kullanılan bu yöntem ve tekniklerden yaratıcı drama etkinliklerinin; üstün yetenekli öğrencilerin sosyal becerilerini anlamlı düzeyde etkilediği, iletişim ve karar verme becerilerini geliştirdiği, sosyal kaygı ve stresi azalttığı, etkinliklere gönüllü katılımı artırdığı ve öğrencilerin zihinsel, sosyal, duygusal ve fiziksel özelliklerine katkı sağladığı (Demir, 2024; Karataş ve Tagay, 2019; Mantaş, 2014) ve özgüven duygusunu geliştirdiği (Gönen ve Dalkılıç, 2003) belirtilmektedir. Kullanılan bir başka teknik olan bibliyoterapinin, üstün yetenekli çocukların okumaya istekli olmaları, problem çözme ve analiz yeteneklerinin yüksek olması nedenleriyle uygulanmasının kolay olduğu görülmektedir. Ayrıca bibliyoterapi tekniğinde uygulanan çalışmalarda, bireyin kendisine güvenli bir mesafe koyarak hikâyedeki kahraman üzerinden yaşadıklarının tartışılmasını sağlamanın daha faydalı etki yarattığı (İlter, 2015) belirtilmektedir. Çalışmalarda uygulanan diğer bir teknik olan etkili sınıf yönetiminde, öğretmenin en önemli sorumluluğunun, iyi planlanmış, düzenlenmiş, öğrencilerin sorumluluk almaları ve bağımsız hareket etmelerinin sağlandığı, yaratıcı düşünme becerilerinin desteklendiği nitelikte bir öğrenme ortamı oluşturmak olduğu (Çitil, 2016) belirtilmiştir. Bir başka yöntem olan bilişsel davranışçı grup terapisi uygulamasında uygulanan sosyal beceri çalışmaları, psiko-eğitim ve maruz bırakma gibi tekniklerin çocuklarda kaygı azaltmada etkili (Albano ve diğ., 1995; Aydın ve diğ., 2010) olduğu ve uygulanan grup terapisi programının üstün yetenekli çocuklarda sosyal ilişki, arkadaşlık kurma ve sosyal uyum konusunda kendinden emin, psikolojik açıdan sağlam ve özgüvenli bireyler olmaları yönünde katkı sağladığı (Yılmaz, 2022) görülmüştür. Ayrıca Karataş ve Tagay (2019), kaygıyı artıran en önemli faktörün çocuğun kendisini hiç kimsenin anlamadığı inancı olması olarak belirtmiş ve diğer akranları gibi üstün yetenekli çocukların da baskı altında tutulmaya veya kendilerini rahatlatmak yetişkinlere değil mantıklı açıklamalara ihtiyaç duyduklarını bildirmiştir.

Üstün yetenekli çocuklar, eş zamanlı olmayan gelişimleri, aşırı duyarlılıkları ve mükemmeliyetçilikleri (Akarsu ve Mutlu, 2017; Bayrı, 2023; Delisle ve Lewis, 2003; Peterson, 2009) gibi akranlarından farklı olarak sahip oldukları özellikleri nedeniyle stres, kaygı, yalnızlık, kırılabilirlik (Bayrı ve Özdemir, 2022; Saranlı ve Metin, 2012) vb. sosyal-duygusal sorunlar yaşayabilirler. Bu kısımda belirtilen yöntem ve teknikler kullanılarak bu özel çocukların nasıl bu alanlarda gelişme kaydettikleri görülmektedir. Bu vb. yöntem ve teknikler kullanılarak üstün yetenekli çocukların gelişimlerini desteklemenin, sorun yaşanmadan önce gerekli tedbirleri almanın, sorun başlamışsa azaltmanın ve baş etmelerini sağlayacak kaynakları destek olarak sunmanın onlar ve dolaylı olarak toplumların geleceği açısından büyük bir öneme haiz olduğu görülmektedir.

Bu araştırmanın Google Akademik, Dergipark, EBSCO ve Ulusal Tez Merkezi (YÖK Tez) kanallarından 2005-2025 yılları arasındaki çalışmaları kapsayacak şekilde tarama yapılarak elde edilen Türkçe makaleler ve lisansüstü tezler arasından araştırmanın amacı doğrultusunda sistematik olarak ayrıştırma sonucu seçilen 7 makale ve 10 adet tez çalışması esas alınarak yapılmış olması yapılan derleme çalışmasının sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Ayrıca, çalışmaların büyük kısmının küçük örneklem gruplarıyla sınırlı kalması ve belirli bölgelerde yürütülmesi, elde edilen bulguların genellenebilirliğini azaltmaktadır. Psiko-eğitim programlarının uygulayıcıları arasında standart farklılıkların bulunması da etkililik düzeylerinin karşılaştırılmasını güçleştiren bir başka sınırlılıktır.

Akranlarından farklı özellikleri ve eş zamanlı olmayan gelişimleri nedeniyle sosyal ve duygusal sorunlar yaşama riski fazla olan üstün yetenekli çocukların en fazla zaman geçirdikleri yerin ev ve okul olduğu düşünüldüğünde bu alanlarda iletişim içinde olduğu ebeveyn ve öğretmenlere bilgilendirme ve bilinçlendirme kapsamında bazı eğitimler verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda başta okul psikolojik danışman/ rehber öğretmenleri ile okulda derse girmekte olan tüm öğretmenlerin eğitim fakültelerinden mezun oldukları düşünüldüğünde bu fakültelerde halen seçmeli ders olarak sunulan üstün yetenekli çocuklar ve eğitimi dersinin zorunlu ders olarak verilmesinin ve konu kapsamı içine üstün yetenekli çocukların sosyal ve duygusal sorunlarının alınmasının uygun olacağı söylenebilir. Ayrıca üstün yetenekli çocukların ebeveynlerine de bu kapsamda rehberlik araştırma merkezleri tarafından seminerler düzenlenerek bilinçlendirilmeleri sağlanabilir.

1995 yılında kurulan ve günümüzde her ilde faaliyet gösteren Bilim ve Sanat Merkezlerinde halen ağırlıklı olarak zenginleştirme eğitimi yapılmaktadır. Üstün yetenekli öğrencilerin çoğunluğunun tanılama (ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflar) sonrası eğitim aldıkları bu kurumlarda görev yapan öğretmenlere bu çocukların sosyal ve duygusal sorunlarına yönelik eğitim verilebilir. Ayrıca bu kurumların psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından yaratıcı drama ve bibliyoterapi teknikleri kullanılarak grup etkinlikleri yapılabilir.

Gelecek araştırmalarda daha geniş ve çeşitlendirilmiş örneklemlemlerle, özellikle kültürler arası karşılaştırmaların yapılması gerekmektedir. Ayrıca sosyal-duygusal beceri programlarının uzun vadeli etkilerini inceleyen boylamsal çalışmaların artırılması önemlidir. Bu tür araştırmalara aileler ve öğretmenler de dahil edilerek daha bütüncül ve kalıcı sonuçlara ulaşılabilir.

Yapılan çalışmalarda yaratıcı drama, canlandırma, bibliyoterapi, tartışma, bilişsel davranışçı grup terapisi gibi yöntem ve tekniklerin etkililiği göz önünde bulundurulduğunda, üstün yetenekli çocukların okulun tiyatro ve münazara gibi kendilerini rahatça ifade edebilecekleri, sosyal etkileşim içinde olabilecekleri eğitsel kulüplere üye olmalarının teşvik edilmesi sosyal ve duygusal gelişimleri açısından faydalı olabilir.

Üstün yetenekli çocuklar bağlamında yapılan araştırmalara bakıldığında genellikle tanılama süreçleri, bilişsel özellikleri, yapılabilecek zenginleştirme çalışmaları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çocukların bilişsel alanda kendi potansiyellerini ortaya koyabilmeleri için öncelikle sosyal ve duygusal sorunlarını aşmaları gerekliliği düşünüldüğünde üstün yetenekli çocukların sosyal, duygusal ve davranışsal sorunları ve baş etme becerileri üzerinde daha fazla çalışma yapılmasının faydalı olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, F. (2004). Üstün yetenekliler. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, (Ed.: A. E. Bilgili). *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler* (s. 127-154). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akarsu, Ö. ve Mutlu, B. (2017). Üstün Yetenekli Çocukları Anlamak: Çocukların Sosyal ve Duygusal Sorunları. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 112-116.
- Albano, A. M., Marten, P. A., Holt, C. S., Heimberg, R. G., & Barlow, D. H. (1995). Cognitive-behavioral group treatment for social phobia in adolescents: A preliminary study. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 183(10), 649-656.
- Altun, F. ve Yazıcı, H. (2020). Rehber öğretmenlerin üstün yetenekli öğrencilere sunulan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ile ilgili görüşleri. *Mavi Atlas*, 8(1), 81-106.
- Aydın, A., Tekinsav-Sütcü, S. ve Sorias, O. (2010). Ergenlerde sosyal anksiyete belirtilerini azaltmaya yönelik bilişsel-davranışçı bir grup terapisi programının etkililiğinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 25-36.
- Bayrı, H. (2023). *Duygu Odaklı Terapi Yönelimli Psiko-eğitim Programının Özel/Üstün Yetenekli Öğrencilerin Öz-Yeterlikleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Doktora tezi. Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Düzce.
- Bayrı, H. ve Özdemir, H. P. (2022). Özel yetenekli öğrencilerin duygusal tepkisellik, öz-yeterlik ve psikolojik kırılganlık düzeylerinin incelenmesi: Bir karma yöntem çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(81), 1-22.
- Betts, G.T. & Neihart, M.F. (1985). Eight effective activities to enhance the emotional and social development of the gifted and talented, *Roeper Review*, 8, 18-23.

Bildiren, A. (2018). *Üstün Yetenekli Çocuklar*, (4.Baskı).Ankara: Pegem Akademi.

Bolat, M. ve Malkoç, T. (2021). Özel yetenekli öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişiminde müzik eğitiminin etkisi. *Turkish Studies*, 16(5), 1463-1481.

Bozkurt, Ö. S. (2007). *Okul Öncesi Dönemde Öğretmenleri Tarafından Yaşıtlarına Göre Üstün ve Özel Yetenekli Olarak Aday Gösterilen Çocukların Gelişim Özelliklerinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Canural Salıcı, Ş. (2022). *Müzik Terapide Bilişsel-Davranışçı, Orff Ve Nordoff & Robbins Yaklaşımları İle Bu Yaklaşımları Konu Alan Araştırmaların İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Müzik ve Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

Canural Salıcı, Ş. & Eren, B. (2023). Müzik terapide bilişsel-davranışçı, Orff ve Nordoff & Robbins yaklaşımlarını konu alan araştırmaların incelenmesi. *Turkish Studies*, 18(3), 835-866. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.68319>

Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. (2020). *CASEL's SEL Framework: What Are the Core Competence Areas and Where Are They Promoted?* <https://casel.org/casel-sel-framework-11-2020/>

Çiçek, D., Baydık, B. ve Okvuran, A. (2017). Yaratıcı Dramanın Üstün Yetenekli Öğrencilere Sosyal Becerileri Kazandırmada Etkililiği, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(28), 87- 110.

Çitil, M. (2016). *Üstün Yetenekli Öğrencilere Sunulan Olumlu Davranışsal Destek Temelli Problem Davranışları Önleyici Sınıf Yönetimi Uygulamaları: Eylem Araştırması*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Delisle, J. R., & Lewis, B. A. (2003). *The Survival Guide For Teachers Of Gifted Kids*. USA: Barnes and Noble Publishing.

Demir S. (2024). *Yaratıcı Drama Temelli Stresle Baş Etme Programının Özel Yetenekli Öğrencilerin Stresle Baş Etme Becerilerine Etkisi İncelenmesi*. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

DeVries, A. & Webb, J.T. (2007). *Gifted Parent Groups: The Seng Model*. Scottsdale, Arizona: Great Potential Press.

Elcik, F. ve Bayındır, N. (2015). Üstün yetenekli öğrencilerin bazı demografik özelliklerine göre sosyal-duygusal becerilerinin incelenmesi, *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi(İNESJOURNAL)*, 2(5), 179-193.

Erdem, Ş. (2019). *Üstün Yeteneklilerin İyi Oluşunda Bilgelik, Değerler ve Benlik Kavramının Rolü*. Doktora tezi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Erdem, Ş. ve Baloğlu M. (2018). Üstün Yetenekli Ergenlerin Stres Kaynakları ve Stres Karşısındaki Tepkilerinin Ergen Popülasyonu ile Karşılaştırılması, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 598-609.

Ersoy, Ö. ve Avcı N. (2021). *Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri / Özel Eğitim*. İstanbul: Ya-Pa Yayınevi.

Gönen, M. ve Uyar Dalkılıç, N. (2003). *Çocuk Eğitiminde Drama Yöntem ve Uygulamalar*, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Gür, Ç. (2017). *Eğitimsel ve Sosyal -Duygusal Bakış Açılıyla Üstün Yetenekli Çocuklar*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Hansen, R. (2009). "Terman's Studies of Genius", ed. B. Kerr, *Encyclopedia of Giftedness, Creativity and Talent*, pp.890-892, California: Sage Publications.

Helt, C. A. (2008). *The Role of IQ and Gender in the Social-Emotional Functioning of Adolescents*. Unpublished dissertation. University of Northern Colorado.

Herdman, E. A. (2006). Derleme makale yazımında konferans ve bildiri sunumu hazırlamada pratik bilgiler. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 3(1), 2-4.

İlter, B. (2015). *Bibliyoterapi Tekniğinin Üstün Yetenekli Çocukların Mükemmeliyetçilik Düzeylerine Etkisi*. Yüksek lisans tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İnci, G. (2014). *Üstün Yetenekli Sınıf İçi Davranış Sorunlarının Belirlenmesi ve Çözüm Önerileri*. Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

- Karadağ, F. (2022). *Erken Çocukluk Döneminde Özel/Üstün Yetenekli Çocuklar “Tanılama-Müdahale-Eğitim”*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Karaburçak, S. (2023). *Fiziksel Aktivite Destekli Psiko Eğitim Programının Özel Yetenekli Öğrencilerin Özyeterlik, Motivasyon, Sosyal Duygusal İyi Oluş ve Fiziksel Aktivite Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karataş Z. ve Tagay, Ö. (2019). Yaratıcı drama temelli sınav kaygısı ile baş etme çalışmasının özel/üstün yetenekli öğrencilerin sınav kaygısına etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 97-107.
- Kaya, F. (2021). Özel yeteneklilerde psikolojik iyi oluş hali. Editör: U.SAK. *Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Duygusal ve Akademik Gelişimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Koçak, S.S. (2020). *Üstün Yetenekli Çocukların Sosyal Duygusal Gelişimlerine Yönelik Geliştirilen Psiko-Eğitim Programının Etkisi*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köksal, A. (2007). *Üstün Zekâlı Çocuklarda Duygusal Zekâyı Geliştirmeye Dönük Program Geliştirme Çalışması*. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33(1), 159–174. <https://doi.org/10.2307/2529310>
- Levent, A.F. (2020). *Üstün Yetenekli Çocukları Anlamak- Üstün Yetenekli Çocuklar Sarmalında Aile, Eğitim Sistemi ve Toplum*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mantaş, S. (2014). *Drama Etkinliklerinin İlkokul 4.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Beceri Gelişimi ve İşbirliği Davranışlarına Etkisi*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications* (pp. 3–34).
- MEB. (2022). *Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*. Alıntı Tarihi: 16.03.2025. <https://orgm.meb.gov.tr/www/mevzuat-yonerge-resm-yazi-teblig/icerik/1961>.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., & Altman, D. G. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The prisma statement. *PLoS Medicine*, 6(7), e1000097. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000097>
- Özbay Y. ve Palancı, M. (2011). Özel yetenekli çocuk ve ergenlerin psikososyal özellikleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(12), 89-108.
- Pektaş, S. ve Pirim, B. (2023). Orff-Schulwerk yaklaşımı uygulamalarının üstün yetenekli öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeylerine etkisi. *Turkish Studies Education*, 18(3), 1029-1047.
- Peterson, J. S. (2009). Myth 17: Gifted and talented individuals do not have unique social and emotional needs. *Gifted Child Quarterly*, 53(4), 280-282.
- Renzulli, J.S. (1986). The Three-Ring Conception of Giftedness: A Developmental Model for Creative Productivity. *Conceptions of Giftedness* (Ed.: R.J.Sternberg ve J.E.Davidson). New York: Cambridge University Press.
- Sağlam, A. (2023). Özel Yetenekli Öğrencilerin Davranışsal Problemlerine Yönelik Müdahale Yöntemleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı 1*, 1192-1206.
- Saranlı A. G. ve Metin, N. (2012). Üstün yetenekli çocuklarda gözlenen sosyal-duygusal sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45(1). 139-163.
- Saranlı A. G. ve Metin, E.N. (2014). SENG Üstün yetenekliler aile eğitimi modelinin üstün yetenekli çocuklar ve ailelerine etkileri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39(175). 1-13.
- Seligman, M.E.P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5–14. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.5>
- Stuart T. ve Beste A. (2008). *Farklı Olduğumu Biliyordum: Üstün Yeteneklileri Anlayabilmek*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şimşek, M. ve Karataş, İ.H. (2019). DEHB'li özel yetenekli çocukların yaşadığı sosyal-duygusal sorunlar ve çözüm yolları hakkında öğretmen görüşleri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2). 87-96.

- Taytaş, M. (2022). Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerde depresyon: Derleme çalışması. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*,18, (8). 45-54.
- Webb, J.T., Gore, J.L., Edward, R.A. ve DeVries,, A.R. (2016). *Üstün Yetenekli Çocuklar-Uzmanlar ve Aileler için El Kitabı*. B.Uyaraoğlu ve B.B.Aktı (Çeviri). (1.Baskı). Ankara: Arı Yayıncılık.
- Yıldırım, Ö. ve Kılıçaslan-Çelikkol, A. (2024). Özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlık, öz-yeterlik ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 25(2), 127-140.
- Yılmaz, H. (2023). *Özel Yetenekli Öğrencilerde Bilişsel Davranışçı Grup Terapisinin Sosyal Anksiyete Üzerine Etkisi*. Yüksek lisans tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yiğit Tekel, K. (2021). *Bibliyoterapi Temelli Önleyici Grup Rehberlik Programının Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Duygusal Öğrenme Becerilerine Etkisi*. Yüksek lisans tezi. Biruni Üniversitesi, Yüksek Lisans Eğitim Enstitüsü, İstanbul.